

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE SOĞUK SAVAŞ SONRASI GÜVENLİK
ÇALIŞMALARI VE TÜRK AKADEMİSİNDEKİ NATO ALGISI

Ramazan GÖRGEÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE SOĞUK SAVAŞ SONRASI GÜVENLİK
ÇALIŞMALARI VE TÜRK AKADEMİSİNDEKİ NATO ALGISI

Ramazan GÖRGEÇ

Danışman: Doç. Dr. Aslı ILGIT

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Marella BODUR ÜN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Özlem KAYHAN PUSANE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2020

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç Dr. Aslı ILGIT

(Danışman)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Marella BODUR ÜN

Üye: Doç. Dr. Özlem KAYHAN PUSANE

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../2020

Prof. Dr. Serap ÇABUK

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 07 / 01 / 2020

Ramazan GÖRGEÇ

ÖZET

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE SOĞUK SAVAŞ SONRASI GÜVENLİK ÇALIŞMALARI VE TÜRK AKADEMİSİNDEKİ NATO ALGISI

Ramazan GÖRGEÇ

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç Dr. Aslı ILGIT

Ocak 2020, 61 Sayfa

İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra devletler, savaşın yıkıcı etkisinden çıkmaya çalışırken, uluslararası sistemdeki değişimlerle birlikte dünya kendini çift kutuplu sistem içerisinde bulmuştur. Savaş sonrası dönemde Sovyet tehdidinin artmaya başlaması nedeniyle, ABD ve Avrupalı güçler ortak bir savunma örgütünün gerekliliğini vurgulayarak Kuzey Atlantik Paktı Örgütü (NATO) temellerini atmışlardır. Günümüzde de varlığını sürdüren NATO'nun özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemden itibaren misyonu ve sorumlulukları sorgulanmaya başlanmıştır.

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye'nin de üyesi olduğu ortak güvenlik ve savunma örgütü olan NATO'nun, Uluslararası İlişkiler teorileri çerçevesinde Türk akademisyenler tarafından Soğuk Savaş sonrası dönemde nasıl algılandığını araştırmak ve bulguları ortaya çıkarmak olmuştur. Çalışmanın sonucunda, Türk akademisinde (Neo)realizm başta olmak üzere, (Neo)liberalizmin ağırlığı göze çarpmıştır. Diğer bir ifadeyle, Türk akademisyenlerin NATO ile ilgili çalışmalarında geleneksel teorileri eleştirel yaklaşımlara nazaran daha çok kullanılmıştır. Bu çerçevede Türkiye'de güvenlik ve NATO çalışmalarında yeni güvenlik çalışmaları bağlamında eleştirel yaklaşımların eksikliği göze çarpmaktadır. Bu durum disiplinin teorik çoğulculuğu ve konuların özgünlüğü açısından önemlidir.

Anahtar kelimeler: NATO, Güvenlik Çalışmaları, İçerik Analizi

ABSTRACT**SECURITY STUDIES IN POST-COLD WAR INTERNATIONAL RELATIONS
AND PERCEPTION OF NATO IN TURKISH ACADEMIA****Ramazan GÖRGEÇ****Master Thesis, Department of International Relations****Supervisor: Doç. Dr. Ash ILGIT****January 2020, 61 page**

In the aftermath of the Second World War as the states tried to get out of the destructive effects of war, the world found itself within the bipolar system with the changes in the international system. As the Soviet threat began to increase in the post-war period, the US and European forces stressed the need for a joint defense organization, resulting in the formation of North Atlantic Treaty Organization (NATO). While the organization still exists in the 21st century, its mission and responsibilities have been increasingly questioned since the post-Cold War period.

The main purpose of this study is to examine how NATO was perceived by Turkish security scholars within the framework of theories of International Relations in the post-Cold War period. The study found out that traditional theories have been used more than critical approaches by Turkish academics. Given the importance of the theoretical pluralism of the discipline and the originality of the subjects, it might be argued that critical theories should be used more frequently in the context of today's new security studies.

Keywords: NATO, Security Studies, Content Analysis

ÖNSÖZ

Hem lisans hem de yüksek lisans öğrenimim boyunca büyük bir sabır ve özveriyle bilgisini, birikimini ve her türlü desteği sağlayan, akademiye ve öğrenmeye iştiağını arttıran ayrıca yüksek lisans tezi olarak sunulan bu çalışmanın konusunun belirlenmesinden çalışmanın tamamlanmasına kadar geçen bu süreçte bütün sıkıntıların üstesinden gelmemde yardımcı olan hoşgörüsünü benden esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Aslı Ilgıt'a, lisans ve yüksek lisans derslerini münazara ortamında işleyen diyalektik düşünebilmemize katkılar sunan bölümümün değerli hocalarına sonsuz teşekkür sunarım.

Çalışma sırasında zorluk yaşadığım birçok gün oldu. Doğduğum günden bugüne kadar üzerimde sınırsız emeği bulunan ve zorlandığım zamanlarda da desteğini esirgemeyen annem Esin GÖRGEÇ'e, babam Mehmet GÖRGEÇ'e, kardeşlerime ve tüm değerli dostlarıma en derin saygı ve şükranlarımı sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	x
GRAFİKLER LİSTESİ	xi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.5. Araştırmanın Yöntemi	4

BÖLÜM II

2. ULUSLARARASI İLİŞKİLER'DE GÜVENLİK ÇALIŞMALARI

2.1. (Neo)realizm	7
2.1.1. Aktör Olarak Ulus Devlet	8
2.1.2. Anarşi, Güç, Güvenlik	10
2.2. (Neo)liberalizm	15
2.2.1. İdealizm	15
2.2.2. Neoliberal Kurumsalcılık ve Karşılıklı Bağımlılık	18
2.2.3. Demokratik Barış Teorisi	21
2.3 Sosyal İnşacılık	23
2.3.1. Gerçekliğin Sosyal İnşası	23
2.3.2. Kimlik	26
2.3.3. Uluslararası İlişkilerde Normlar	28

BÖLÜM III

3. TÜRKİYE’DE GÜVENLİK ÇALIŞMALARI

3.1. Kuruluşundan Bugüne NATO	30
3.2. Türkiye’deki NATO Çalışmalarının Genel Değerlendirmesi.....	37
3.3. Realist Değerlendirme	39
3.4. Liberal Değerlendirmeler.....	42
3.5. İnşacı Değerlendirmeler.....	44
3.6. Bölge Çalışmaları	45

BÖLÜM IV

4. SONUÇ	47
KAYNAKÇA.....	49
EKLER	53
ÖZGEÇMİŞ	61

KISALTMALAR

AB	: European Union
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BİÖ	: Barış İçin Ortaklık
BM	: Birleşmiş Milletler
KAİK	: Kuzey Atlantik İş Birliği Konseyi
MC	: Milletler Cemiyeti
NATO	: North Atlantic Treaty Organizaton
Uİ	: Uluslararası İlişkiler
ULAKBİM	: Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TABLÖLAR LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 1. NATO Makalelerinin Teorik Sınıflandırmasında Kullanılan Anahtar Kavramlar	5
---	---

GRAFİKLER LİSTESİ

	Sayfa
Grafik 1. 2002-2016 Yıllarındaki NATO Makaleleri.....	37
Grafik 2. NATO Makalelerin Dergilere Göre Dağılımı	38
Grafik 3. Makalelerdeki Teori Kullanım Yüzdeleri	39

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkımın ardından Avrupa devletleri, ilk etapta bölgenin yeniden imarı konusuna öncelik vererek savunma bütçelerinde azaltma yapmayı taahhüt etmişlerdir. Fakat savaş sonrası bölgenin ve uluslararası sistemin dengelerindeki değişimler, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni (SSCB) Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.) ve Avrupa karşısında önemli bir güç haline getirmiştir. Bu dönemde, 1948'deki Çekoslovakya Darbesi ve SSCB'nin Berlin'i abluka altına alması gibi gelişmeler, ABD ve Avrupalı güçler tarafından SSCB'nin askeri bağlamda gücünü muhafaza edeceği şeklinde anlaşılmıştır. Askeri bağlamın yanında ideolojik bağlamda da komünizmin tehdit unsuru olarak algılanması, bölge ülkelerinin bir savunma örgütü ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

İlk aşamada, Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve İngiltere'nin, ortak bir savunma sistemi kurmak ve güvenliklerine yönelik ideolojik, siyasi ve askeri tehditlere direnecek şekilde aralarındaki bağları kuvvetlendirmek amacıyla bir antlaşma ihtiyacı doğmuştur. Mart 1948'de imzalanan Brüksel Antlaşması'yla kurulan Batı Avrupa Savunma Örgütü, II. Dünya Savaşı ertesinde Batı Avrupa'nın güvenliğinin yeniden yapılandırılması yönündeki ilk adımı teşkil etmiştir. Bu aynı zamanda, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 1949'da imzalanmasına uzanan sürecin de ilk adımı olmuştur.

Brüksel Antlaşması imzacıları, güvenlik garantilerine ve karşılıklı taahhütlere dayalı bir Kuzey Atlantik İttifakı'nın ihdası amacıyla, ABD ve Kanada'yla müzakerelere başlamışlardır. Sürece Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç ve Portekiz de davet edilmiş ve neticede, Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nü (North Atlantic Treaty Organization, NATO)¹ kuran Kuzey Atlantik Antlaşması 12 ülke tarafından Nisan 1949'da imzalanmıştır. 1952'de Türkiye ve Yunanistan, 1955'de Almanya ve 1982'de İspanya İttifaka üye olmuşlardır. Görüldüğü üzere, NATO'nun ortaya çıkışındaki asli unsur, SSCB tehdidine karşı ABD, Kanada ve Avrupa ülkelerinin güvenliklerini sağlamaktır.

¹ Tez boyunca Örgüt'ün İngilizce adının kısaltması olan ve Türkçe'de de yaygın olarak kullanılan NATO ismi kullanılacaktır.

1990 yılında SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın bitmesi NATO'nun varlığı tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Ontolojik varlık sebebi SSCB yayılmacılığı ve komünizm tehdidi olan NATO, varlığının tartışıldığı Soğuk Savaş sonrası dönemde üç genişleme dalgası yaşamıştır: 1999'da Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya, 2004'de Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya, 2009'da ise Hırvatistan ve Arnavutluk örgüte üye olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO'nun yaptığı ikinci değişiklik, terörizmle mücadele, bölgesel ve bölge dışı krizlere müdahale gibi yeni misyonlar edinmesi olmuştur. Bu kapsamda, Bosna, Kosova, Afganistan ve Libya müdahalelerinde aktif bir şekilde yer alan örgüt, uluslararası sistemde önemli bir aktör konumuna gelmiştir.

Bu süreçte NATO, 1952 yılından itibaren Türk dış ve güvenlik politikalarında da önemli bir rol oynamıştır. Türkiye üye ülke olarak NATO'nun politikalarının ve geçirdiği değişimin bir parçası olurken, NATO'nun üç büyük genişleme yaşaması, yeni misyonlar edinmesi ve bu kapsamda bölge içi ve dışı müdahalelerde bulunması, Türk siyasi yapıcılarının, akademisinin ve kamuoyunun gündeminde yer almıştır.

Bu araştırma, özellikle Soğuk Savaş sonrasında hem misyonu hem de uluslararası sistemdeki rolü değişime uğrayan ve Türkiye güvenlik politikalarının önemli bir parçası olan NATO'nun Türkiye'deki algısını incelemektedir. Bu çerçevede, araştırma özellikle Uluslararası İlişkiler (UI) ve Güvenlik Çalışmalarına odaklanıp Türk araştırmacılarının NATO algısı ve NATO'yu hangi konular üzerinden ve hangi teorik çerçevede ele aldığını inceleyerek NATO özelinde Türk akademisinin Uluslararası İlişkiler ve Güvenlik alanındaki eğiliminin bir resmini çekmektedir. Bu konu özellikle iki açıdan önemlidir. Bir, Türk güvenlik ve dış politika uzmanları Türk dış politikasının şekillenmesinde ve yapımında önemli roller oynamaktadır. Bu açıdan, NATO özelinde sahip oldukları ve yarattıkları güvenlik algısını analiz etmek bize Türk akademisinin Türk dış politikası hakkındaki görüş ve önerilerini anlamamıza yardımcı olmaktadır. İkinci olarak, bu çalışma daha önce kapsamlı bir şekilde yapılmayan Türk Uluslararası İlişkiler ve Güvenlik çalışmalarının bir envanterini ortaya çıkararak Türk akademisinin hem UI hem de NATO özelindeki gelişmeleri ne açıdan ve ne kadar yansıttığını ortaya çıkarması açısından ileriki çalışmalar için de önemli bir kaynak olmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye'nin de üyesi olduğu ortak güvenlik ve savunma örgütü olan NATO'nun güvenlik çalışmaları literatüründe Türk akademisyenler tarafından Soğuk Savaş sonrası dönemde nasıl algılandığını, örgüte nasıl bir rol ve misyon biçildiğini araştırmak ve ortaya çıkarmak olacaktır. Araştırmanın ilk bölümünde Uluslararası İlişkiler alanında yürütülmekte olan Güvenlik Çalışmaları teorik açıdan incelenmekte ve geleneksel çalışmalar (Realism ve Liberalism) ile İnşacılık çalışmaların özellikle güvenlik konusuna yaklaşımları saptanmaktadır. Bu çerçevede bu araştırmanın iki temel amacı vardır: Bir, Türk dış politikasının şekillenmesinde ve yapımında önemli bir rolü olan Türk güvenlik ve dış politika uzmanlarının NATO özelinde sahip oldukları ve yarattıkları güvenlik algısını analiz etmek. İkinci olarak, bu çalışma daha önce kapsamlı bir şekilde yapılmayan Türk akademisinin NATO özelindeki çalışmalarında genel olarak hangi yaklaşımları kullandığını araştırmak olacaktır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Bu araştırma dört açıdan önemlidir.

- Birincisi, Uluslararası İlişkiler teorileri ve güvenlik çalışmaları alanındaki teorik ilişkiyi ve bu ilişkinin tarihsel gelişimini ortaya koyması açısından önemlidir.
- İkinci olarak, Türkiye özelinde, Soğuk Savaştan sonra üyesi olduğumuz NATO'nun Türk akademisinde Uluslararası İlişkiler ve Güvenlik Çalışmaları alanında uzmanlaşmış akademisyenler tarafından nasıl algılandığını ortaya çıkarması açısından önemlidir.
- Üçüncü olarak, Türk akademisinin NATO bağlamında teorik anlamda genel eğilimini yansıtmak amacı taşıması nedeniyle ayrı bir öneme sahiptir.
- Son olarak, bu araştırma, NATO ve Güvenlik Çalışmaları ile Uluslararası İlişkiler kuramlarının, Türk akademisinde kullanımının bir sınıflandırmasını yapması ve envanterini çıkarması nedeniyle önemlidir.

Özetle, NATO'nun bir askeri kurum olarak kendi varlığını, vizyonunu ve misyonunu sorguladığı ve revize ettiği Soğuk Savaş sonrası dönemlerde, bir NATO üyesindeki algısı nedir bunu ortaya çıkarmak, bunu yaparken de Türk

akademisyenlerinin Türkiye'nin 1950'den beri güvenlik politikasının en önemli mekanizmalarından biri olan NATO'nun rolü, misyonu ve vizyonu hakkındaki görüşlerini incelemek, araştırmanın genel anlamda literatüre sağlayacağı katkılar olarak sıralanabilir.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Seçilen makaleler, Tübitak ULAKBİM ve Dergipark indekslerinde kayıtlı Sosyal Bilimler veritabanında kayıtlı makaleler arasında seçilmiştir. Seçilen makaleler, 2002-2017 yıllarında yayınlanmış makaleler olup makalelerin yayınlandığı dergiler Siyasal Bilimler alanından olacaktır. 2002 yılının başlangıç olarak alınma sebebi, yukarıda belirtilen indekslerin veri tabanına kayıtlı dergilerin ilk yayınlarının bu yılda başlamış olmasıdır.

1.5 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın amacı, Türk akademisindeki NATO algısını ortaya koymak olan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik ve söylem analizi yöntemleri uygulanacaktır. Nitel araştırmalarda elde edilen sonuçlarda genelleme amacı güdülmemekle birlikte, elde edilen sonuçlar, konuya ilişkin bir perspektif sağlaması bakımından önemlidir. Bu çalışmada araştırma konusuyla ilgisi bulunan, Tübitak ULAKBİM ve Dergipark indekslerinde mevcut Sosyal Bilimler veritabanına kayıtlı dergilerden 227 makale içerisinde 88 makale seçilmiştir. Kitap yerine makalelerin seçilmesindeki ana sebep ulaşılabilirliktir.

Bu makalelerin seçilmesindeki temel kıstas, doğrudan veya dolaylı olarak, uluslararası ilişkiler veya Siyaset Bilimi uzmanlarınca yazılmış, Soğuk Savaş sonrası NATO'yla ilgili makaleler olmasıdır. Bu makalelerin hangi teorik çerçevede yazıldığı söylem analizi yöntemiyle incelenecek olup ve NATO örgütünü hangi konularla birlikte ele alındığı, içerik analizi yöntemiyle birlikte sınıflandırılacaktır.

Seçilen makalelerin yayınlandığı dergilere baktığımızda sayısal anlamda Uluslararası İlişkiler Dergisi'nin 21, Güvenlik Stratejileri Dergisi'nin 8, Gazi Akademik Bakış'ın 6, Karadeniz Araştırmaları Dergisi'nin 6 ve Ankara SBF Dergisi'nin 4 makale ile katkıyı en çok koyan dergiler olmuşlardır.

Türkiye'de NATO üzerine yapılan makalelerin analizinde şu yöntem uygulanacaktır:

Anahtar Kavramlar Üzerinden Sınıflandırma; (Neo)realist teori, (Neo)liberal teori ve İnşacı Teori ile ilgili kavramlar oluşturulmuş ve bu listede yer alan kavramlarla elde edilen güvenlik çalışmalarında yer alan anahtar kavramlar eşleştirilmiştir. İlgili makalelerde bu kavramlar temelinde yazılmış eserler buna göre sınıflandırılmıştır.

Tablo 1.

NATO Makalelerinin Teorik Sınıflandırmasında Kullanılan Anahtar Kavramlar

Realist Teori	Liberal Teori	İnşacı Teori
Bölgesel rekabet	İşbirliği	Kimlik
Dengeleme	Uluslararası örgütlerin barışa ve işbirliğine katkısı	Normlar
Hegemonya	Demokratikleşme	Anlayışlar
Ulusal çıkar	Sivil-asker ilişkileri	Sosyal Gerçekliğin İnşası
Tehdit algılamaları	İç politikanın dış politikaya etkisi	Fikirler
Caydırıcılık	Uluslararası hukuk	Sosyal yapıların sisteme etkisi
Jeopolitik		

Sonuç

Bu bölümde ilgili çalışmanın amacı, yöntemi, literatüre katkısı ve sınırlılıkları açıklanmıştır. Sonraki bölümlerde ilk olarak, Güvenlik Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler disiplinin hakim teorileri, belirli başlıklar ve anahtar kavramlar doğrultusunda özetlenecektir. Son bölümde ise, ilk olarak kısaca bir NATO'nun tarihsel arka planı verilecek sonrasında toplanan ilgili NATO makalelerinin teorik analizi yapılacaktır. Sonuç bölümünde ise, çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılacak olup ek olarak tavsiye ve önerilerde bulunulacaktır.

BÖLÜM II

2. ULUSLARARASI İLİŞKİLER'DE GÜVENLİK ÇALIŞMALARI

Uluslararası İlişkiler disiplininin önemli alt dallarından biri Güvenlik Çalışmalarıdır. 1940'lı yıllar içerisinde *Stratejik Çalışmalar* adıyla doğan Güvenlik Çalışmaları, Soğuk Savaş'ın iki kutuplu düzeninin bir yansıması olarak daha çok askeri güç politikaları çerçevesinde devletlerin güvenliğine yoğunlaşmıştır. 1980'lerin sonuna kadar dönemin hâkim teorileri de bu perspektiften beslenen (Neo)Realizm ile aynı ontoloji ve epistemolojiden beslenen (Neo)Liberal Kurumsalcılık olmuştur. Geleneksel teoriler olarak isimlendirilen bu teoriler, uluslararası sistemde devletler üzerinde merkezi bir otoritenin olmaması durumu olarak adlandırılan anarşiye ve devletlerin ana aktör olduklarına vurgu yapmışlardır Fakat; ayrıldıkları noktalardan biri, uluslararası sistemi hayatta kalma amacı taşıyan bir güç mücadelesi olarak gören Realizme, bunun böyle olmadığını, anarşik uluslararası sistemde devlet dışında aktörlerin de olduğunu ve devletlerin işbirliği yapabilecek potansiyele sahip olduklarını vurgulayan Liberal Kurumsalcılık vardır.

1990'larla birlikte Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte güvenliğe yüklenen anlam genişlemeye başlamıştır. Soğuk Savaş'ın verili bir gerçeklik olduğunu iddia eden geleneksel yaklaşımların bu değişimi öngörememesi, başta inşacılar olmak üzere, eleştirel yaklaşımların disiplinde yer edinmesini sağlamıştır. Askeri güç temelli tanımlanan devlet güvenliği dışında birey temelli insan güvenliği önem kazanmaya başlamıştır. Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte tehditlerin asimetrikleştiği, “alçak politika” olarak görülen göç, çevre, etnik temelli çatışmalar, ekonomik bütünleşme gibi konuların uluslararası sistemde yer edinmeye başladığı bir döneme girilmiştir. Güvenlik Çalışmaları da bu değişimlerin etkisiyle değişmeye başlamıştır.

Çalışmanın bu bölümünde Uluslararası İlişkiler disiplini ve Güvenlik Çalışmalarındaki üç önemli teorinin, *(Neo)Realizm*, *(Neo)Liberalizm* ve *İnşacılık*'ın disiplinde hangi konuları, nasıl işledikleri üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede, Bu teorilerin özellikle güvenlik konusuna yaklaşımları, hangi kavramları kullandıkları, disiplini nasıl gördükleri bu çalışmanın bir diğer amacı olacaktır.

2.1 (Neo)realizm

Uluslararası İlişkiler disiplininin en etkin ve yaygın teorisi hiç kuşkusuz, Realizmdir. Realizm'in bu kadar yaygın olmasında etkili olan faktörlerden biri, insan doğasına, devletlerarası sisteme dair analizlerinin dayandığı varsayımların, sordukları soruların ve verdikleri cevapların basit, anlaşılır olması ve günlük hayatta karşılaşılan gerçekler farklı olmadığı iddiasıdır.

Realizm'in felsefi kökeni çok eskilere kadar gitmektedir. Örneğin, MÖ 400'lü yıllarda yaşamış Atina'lı Tukidides ile günümüz araştırmacılarından John Mearshemier farklı dönemlerde yaşamış realist yazarlar olmasına rağmen, genel anlamda devletlerin amaçları ve araçları hakkındaki sorulara benzer cevaplar vermişlerdir. Devletlerin ana amacının hayatta kalmak olduğu ve bu amacı gerçekleştirmek için kullandıkları en etkili aracın 'güç' olduğunu vurgulamışlardır. Teorik bağlamda disiplin içerisinde Realizm'in ortaya çıkışı ve yayılışı, İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme denk gelir. Aydın (2004, s. 34) bunun sebebini şu şekilde açıklamaktadır:

"I. Dünya Savaşı'nın ardından disiplinde egemen olan İdealist görüşün Dünya Savaşı'nın çıkışını öngörememesi/önleyememesi üzerine gelişen, birey ve devletlerin siyasi davranışlarının ve uluslararası politikanın anarşik yapısının nasıl düzenli bir yapıya dönüştürülebileceği tartışmasında, self determinasyon, ortaklaşa güvenlik, demokratikleşme, ortak hukuk yapılarının oluşturulması ve bireyin rasyonelliğini vurgulayan liberal bakış açısının eleştirisi ve alternatifi olarak ortaya çıktı."

Realizm, başta analiz seviyesi olmak üzere, birçok odak noktasına göre kendi içerisinde *Klasik Realizm*, *Yapısalcı Realizm*, *Neoklasik Realizm* gibi farklı bölümlere ayrılmıştır. Buna rağmen, Realizm içerisindeki bu alt gruplar belli başlı noktalarda hem fikirlerdir: uluslararası sistemin ana aktörünün ulus devlet olduğu, devletlerin ana amacının hayatta kalmak olduğu, bunu gerçekleştirmek için de gerekli olan unsurun askeri güç olduğu ve yalnızca kendilerine güvenmeleri gerektiği gibi. Bu temel noktalara Morgenthau, (1994, pp. 57-62) insan doğasının kötü ve bencil olmasından yola çıkarak ulaşırken, Waltz (1994, pp. 63-73) uluslararası alanda devletlerin üzerinde bir otoritenin olmaması durumu olan, anarşik bir sistemin var olduğuna dair bir ön kabulle ulaşmıştır.

Bu bölümde, Uluslararası İlişkiler disiplini ve Güvenlik Çalışmalarının en önemli teorilerinden olan Realizm'in temel noktalarından ve kavramlarından bahsedilecektir.

2.1.1 Aktör Olarak Ulus Devlet

1648 yılından beri uluslararası sistemin ana aktörünün ulus devlet olduğu realistler tarafından kabul görür. Bu tarih, Avrupa'da Otuz Yıl Savaşları sonrası sınırları belli arazi parçası üzerinde meşru güç kullanma tekeline sahip siyasi bir otorite bir aktör olarak devletlerin ortaya çıkmaya başladığı tarih olarak kabul edilmektedir. Özdemir'in (2014) de belirttiği gibi, "Vestfalya süreciyle birlikte devletler 'hakimiyet' kavramını yeniden eleştiriye açmış ve Roma-Vatikan eksenli birleşik bir Avrupa tasavvuru yerini 'Ulus-Devlet' eksenli mutlakiyetçi ve parçalanmış bir Avrupa'ya bırakmaya başlamıştır". Kıta Avrupası üzerinde ortaya çıkmaya başlayan ulus devletler, egemenlik, birbirlerinin sınırlarına saygı duyma, içişlerinde bağımsız olma gibi normlar, devletlerin ana aktör olduğu bir devletlerarası sistemi doğurmuş ve geliştirmiştir. Bu devletlerarası sistem, Hobbesçu toplumsal sözleşme anlayışı içinde hareket eden, güvenlik ve ulusal çıkarı içinde barındıran anarşik bir yapıya sahiptir.

Devletlerin, kendileri üzerinde bir otoritenin olmaması durumu ve egemen aktörler olmaları uluslararası sistemde en etkili aktör olmalarını sağlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası, Liberal teorinin önemini yitirdiği iddiasıyla birlikte Realizm, yükselmeye başlamıştır. Bu bağlamda çift kutupluluk uluslararası sistemi domine etmeye, ulus devlet mutlak biçimde en önemli aktör olarak sistemde yerini almaya başlamıştır. Soğuk Savaş olarak adlandırılan bu dönem, kendisinden önceki dönemlerden farklı olarak, çok kutuplu bir devletlerarası sistem içerisinde güçler dengesi üzerine kurulan bir yapıdan ziyade, çift kutuplu nükleer silahlara sahip süper güçlerin olduğu istikrarlı bir yapının olmasıdır.

Realistler, devletlerin ana amacının hayatta kalmak, varlıklarını devam ettirmek ve çıkarlarını maksimize etmek olduğunu söylerler. Bunu yaparken de sistemin sıfır toplamı bir oyun görmeleri nedeniyle kendilerinde başka kimseye güvenmemelerini belirtirler. Diğer bir ifadeyle, bir devletin kazancı öteki devletin kaybı anlamına gelir. Bu sebeple devletler birbirlerini her an aldatma ihtimaliyle karşı karşıya bulurlar. Bu bağlamda, uluslararası sistemde var olan savaş ve çatışmaların görülmesi de olağandır.

Klasik realistlere göre, “sosyal dünya insan doğasının kolektif düzleme yansımasından başka bir şey değildir” (Morgenthau H. J., 1962, p. 7).

Realistler, devletlerin içyapısının ne olduğuna bakma gereği duymazlar, devletlerin hepsini güçleri çerçevesinde ulusal çıkarlarını tanımlayan yekpare birimler olarak görürler. Ulusal sistem ve uluslararası sistem arasında ayırım yaparlar. Uluslararası sistemi, devletlerin bir araya gelerek oluşturduğu yapı olarak görürler. Bu sebeple, devlet dışı aktörleri analiz dışı bırakır, göz ardı ederler. Çünkü; uluslararası politikanın ilgilendiği şeyler, askeri güç, devlet güvenliği savaş, çatışma gibi yüksek politika konularıdır. Bu alanda söz sahibi tek ve en etkin aktör devletlerdir. Alçak politika olarak tabir edilen konular, ekonomi, barış, işbirliği gibi konular ikincil planda kalmışlardır ve devlet dışı aktörlerin alanına giren konulardır (Morgenthau H. , 1994, pp. 57-62).

Bu görüşler, Soğuk Savaş’ın ortalarına doğru ciddi anlamda eleştirilmeye başlanır. Soğuk Savaşın barışçıl biçimde bitişiyle de doruk noktasına ulaşır. Uluslararası ilişkilerde devlet-dışı aktörlerin öneminin arttığı, askeri güç dışında ekonomik gücün varlığını hissettirdiği, uluslararası kurumların devletleri güç dengesi mantığından, anarşiden uzaklaştırdığı yönünde fikirler önem kazanmaya başlamıştır (Keohane & Martin, 1995, pp. 39-51). Buna karşılık Realizm’in önemli isimlerinden Waltz (2000, p. 5), Soğuk Savaş’ın bitişiyle birlikte sistemde bir değişimin olmadığını, sistemin içinde bir değişim olduğunu, anarşik sistemin hala devam ettiğini vurgular. Uluslararası kurumların, uluslararası örgütlerin devlet davranışları üzerinde sınırlı etkiye sahip olduğunu, devletlerin bu örgütleri göreceli kazançlarını arttırmak, hegemonyalarını devam ettirmek için birer araç olarak gördüklerini iddia ederler. Örneğin; Waltz’a (2000, pp. 20-21) göre, NATO, her şeyden önce devletler tarafından kurulmuş bir örgüttür. Örgütün bürokrasisi işleri yürütse de, kaderi devletlerin kararına bağlıdır. NATO’nun varlığını devam ettirmesinin nedeni olarak ABD’nin Avrupa devletlerinin askeri ve dış politikaları üzerinde egemenliğinin ve hegemonyasının bir aracı olarak görmesinin yattığını vurgular. Bir diğer Realist Mearsheimer (2010) ise, Avrupa’da yarım yüzyıldan fazla bir zamandır hüküm süren çatışmasızlığın ve Avrupa barışının Avrupa’nın kendi kurduğu liberal sosyo-ekonomik ve siyasal kurumlarla değil, süper güç olan ABD’nin kurduğu hegemonik askeri yapı olan NATO’yla açıklamaktadır.

2.1.2 Anarşi, Güç, Güvenlik

Anarşi, Uluslararası İlişkiler disiplindeki en önemli kavramlardan biridir. Uluslararası sistemin yapısını açıklamak için kullanılan en yaygın kavramdır. İç politik sistemde, bireyler ve bu bireylerin üzerinde devlet adını verdiğimiz kanun koyucu rolü üstlenen bir otorite vardır. Bu otorite gerektiğinde kanunlar çerçevesinde suç işleyen bireyleri cezalandırır. Uluslararası sistemde ise, devletleri cezalandıran bir merkezi otorite olmama durumu anarşi olarak tanımlanır.

Uluslararası yapının anarşik olması nedeniyle devletlerin öncelikli hedefinin kendi güvenliklerini sağlamak olması gerektiği düşüncesi realizmin özünü oluşturmaktadır. İstisnai durumlar hariç devletler, diğer devletlerin onlara yardım etmelerine yönelik iyi niyetlerine güvenmemelidirler. Bu nedenle her an savaşıma hazır olmalıdırlar. Diğer bir ifadeyle realist yazarlar, uluslararası sistemin anarşik yapısı nedeniyle savaşları olağan bir şey olarak görürler.

Waltz'a göre, savaşlar üç düzeyle açıklanabilir: İlki, insan doğasıdır. Bu tür açıklamalar insan doğasının sabit, çıkarının peşinde koşan ve kötü olduğunu savunur. İkincisi, savaşların nedenini, devletlerin yapısıyla açıklamaya çalışır. Üçüncüsü ise, savaşı uluslararası sistemin anarşik yapısında görür. Yani savaşlar, onları engelleyecek bir şey olmadığı için çıkar. Waltz, ilk düzeyin bir savaşın nedenlerini açıklamada önemli olabileceğini ancak üçüncü düzey olmadan niye genel olarak savaşların çıktığının anlaşılamayacağını öne sürer. Yani aslında Waltz, savaşların nedenini, uluslararası sistemin anarşik yapısında bulur (Yalvaç, 2011, s. 150).

Uluslararası İlişkilerde devletlerin amaçlarına ulaşmak, güvenliklerini sağlamak, anarşik sistem içerisinde hayatta kalmak için kullandıkları ana araç güçtür. Bu tanım zaman fark etmeksizin realist olarak nitelendirebileceğimiz düşünürlerin temel argümanı olmuştur. Örneğin; Antik yazar Tukidides ile modern çağın en önemli realistlerinden Morgenthau, devletlerarası ilişkileri birer güç mücadelesi görmüşlerdir. Zaman, dönem, mekan fark etmeksizin aynı yorumlarda bulunmuşlardır.

Güç dediğimizde aslında karşımıza oldukça muğlak bir kavram ortaya çıkar. Özünde ölçülmesi imkansız, sübjektif bir kavramdır. Uluslararası ilişkiler bağlamında ise, klasik realistler ve ofansifyapısalcı realistler için güç, en önemli araçtır. Gücün bu kadar önemli olmasının sebebi, anarşik uluslararası sistemdir. Uluslararası sistemin anarşik yapı içerisinde devletler, diğer devletlerin etkisinden kurtulmak, kontrolünden kaçınmak için yeterli güce sahip olmak zorundadırlar. Bunun için de askeri yönden

güçlü olmak gerekmektedir. Devletlerin varlığını devam ettirebilmesinin, güvenliğini sağlayabilmesinin yegane unsuru, askeri açıdan güçlü olmaktır. Örneğin, Waltz askeri gücün altını çizip “Güçlü devletler askeri kuvvetleri ile her şeyi yapamazlar fakat askeri anlamda güçsüz devletlerin yapamadıklarını yapma imkanına sahiptirler” şeklinde ifade eder (Sönmezoğlu, 1995, s. 136). Benzer şekilde Mearsheimer’a göre de “bir devletin etkin gücü, nihai olarak o devletin askeri kuvvetleri ile nasıl mukayese edildiği ile ilgilidir” (Mearsheimer, 2001, p. 55).

Gücün veya askeri gücün en önemli araç olduğu fikrinin geçerlilik kazandığı dönem hiç kuşkusuz, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemdir. İki savaş arası dönemde İdealist düşüncenin güç peşinde koşmak ve ulusal çıkar yerine normatif temelli bir uluslararası politika benimsemesi ve bu düşüncenin savaşları önleyememesi, eleştirileri beraberinde getirmiştir. Morgenthau’nun Siyasal Realizm adını verdiği teori de bu dönem sonrası ortaya konmuş, Morgenthau teorisinde Uluslararası İlişkiler’i, güç üzerinden tanımlanan ulusal çıkarların hakim olduğu bir alan olarak ele almıştır (Morgenthau H. , 1994, pp. 57-62).

Morgenthau’nun gücü, devletlerin ulaşılması gereken nihai amaç olarak vurgulaması, Yapısalcı Realizm’in kurucusu Waltz tarafından eleştirilir. Waltz’a göre (1994, pp. 63-73,) güç önemlidir fakat devletlerin ana amacı değildir. Bir devletin aşırı güçsüz olması, bu devleti daha güçlü devletlerin saldırısına açık hale gelmesi anlamına gelir veya bir devletin aşırı güçlü olması, diğer devletlerin bu devlete karşı askeri kapasitelerini arttırmalarına ve ona karşı birlik olmalarına sebep olabilir. Bu sebeple mantıklı devlet adamları, yararlı bir araç olan gücün uygun bir miktarına sahip olmaya çalışır. Bu sebeple, devletlerin nihai kaygısı güç değil, güvenlidir. Waltz, Morgenthau’dan farklı olarak Uluslararası İlişkilerde öne çıkardığı şey, devletlerin güvenliğinin güçten önce geldiğidir.

Uluslararası İlişkiler’in bir diğer önemli kavramı ‘güvenlik’tir.” Güvenlik, Latince *se* (olmaksızın) ve *cura* (endişe) kelimelerinin birleşmesinden oluşan *securitas* kelimesinden türemiştir” (Arends, 2009, s. 5). Geleneksel anlamda, güvenlik tartışmalı bir kavramdır ve birçok yazar da bu konuda hemfikirdir. Bu yazarlardan birçoğu güvenliğin temel değerlere, hem bireyler hem de gruplar için, yönelik tehditlerden özgür olunması anlamına geldiği konusunda uzlaşsalar da analizlerin temel odağının “bireysel”, “ulusal”, ya da “uluslararası” güvenlik mi olması gerektiği konusunda farklılaşmaktadırlar (Baylis, 2008, s. 73)

Soğuk Savaş dönemi boyunca, askeri açıdan tanımlanan ulusal güvenlik anlayışı, disipline hakim olmuştur. Bu güvenlik anlayışının temel ilgi alanı, anarşik uluslararası sistemde, diğer devletlerin niyetlerinden emin olamayan devlet, güvenliğini sağlamak için kendine güven prensibiyle hareket ederek askeri imkan ve kabiliyetlerini artırmasına yöneliktir.

Soğuk Savaş sonrası dönemin bitişiyle birlikte bu güvenlik anlayışı eleştirilmeye başlanmıştır. Eleştirilerin ana noktalarını, anarşik uluslararası sistemde devletlerin artık Soğuk Savaş'ın etkisinden kurtulduğu, askeri güç temelli güvenlik anlayışının önemini yitirdiği, güvenliğin doğasında değişim olduğu görüşleri oluşturur. Bu ortam içerisinde devletlerarasında işbirliğinin mümkün olduğu savunulmaya başlanmıştır (Baylis, s, 79-83).

Realist yazarlar da aslında, devletlerin işbirliği yaptığını, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde devletlerin işbirliği yapması için büyük fırsatlar olduğunu kabul ederler fakat işbirliğinin sınırları olduğunun altını çizerek. “Devletler arasında işbirliği ortaya çıkabilir; fakat bunu başarmak ve sürdürmek zordur. İşbirliğini zorlaştıran iki unsur vardır: birincisi aldatma ihtimali; ikincisiyse devletlerin görece kazançlara yönelik ilgisi” (Baylis, 2008, s. 74).

Neorealist yazarların çoğuna göre, devletlerin işbirliğinden kaçınmasının sebebi, devletlerin mutlak kazançlar yerine görece kazancı önemsemesidir. Devletler işbirliği ile bunun her iki tarafa da faydalı olması nedeniyle ilgilenmek yerine işbirliği yaptıkları devletle karşılaştırıldığında ne kadar kazandıklarının her zaman farkında olmak zorundadırlar. Bütün devletler kazançlarını rekabetçi, güvensiz ve belirsiz ortamda arttırmaya çalışacaklarından, işbirliğini başarmak ve sürdürmek her zaman zor olacaktır (Baylis, 2008, s. 75).

Günümüz dünyasında hızla gelişmeye devam eden modern askeri teknoloji de uluslar arası ilişkileri önemli ölçüde etkilemektedir. Askeri teknoloji konusunda ileri devletler, güç dengesi bağlamında diğer devletlere karşı üstün konumda olabilir. “Böyle bir gelişmenin aldatan tarafa, mağdur tarafı bozguna uğratma fırsatı verir” (Mearsheimer, 1994-1995, s. 20). Bu sebeple devletler işbirliği konusuna tereddütlü yaklaşmaktadırlar.

Göreceli kazanç istemiyle bir devletin güç maksimizasyonu ile hareket ederek silahlanma yoluna gitmesi, askeri kapasitesini artırması, diğer devletlerin bu ülkeye yönelik korkularının ve bu ülkeden gelecek tehditlerin arttığına yönelik algılamaların ortaya çıkmasına neden olur. Anarşik sistem içerisinde, hayatta kalma güdüsüyle

büyüyen bu tehdit karşısında hareket eden devlet, karşı ülkenin niyetinden emin olamayacağını için, o da askeri kapasitesini artırma yoluna gidecektir. Bu korku döngüsü ve savunma harcamaları sonsuz şekilde devam edecektir. Bu durum ortaya *Güvenlik İkilemini* ortaya çıkaracaktır. Özetlemek gerekirse “Güvenlik ikilemi, daha çok anarşik sistemde birbirlerinin niyetleri hakkında her zaman en kötüsünü farz etmek zorunda olan birimlerin güç yarışı durumunu tanımlamak için kullanılmıştır (Bilgiç, 2011, s. 125).

Uluslararası sistemin anarşik yapısı ve devletlerin birbirlerinin niyetlerinden emin olmaması nedeniyle devletler kendi kendine yetme güdüsüyle hareket ederek hayatta kalma çabası gösterirler. Bu durum realist ve yapısalcı realistlerin vurguladığı ana noktadır. Yapısalcı realizm içerisinde ofansif-defansif ayrımının ortaya çıktığı nokta, “güç maksimizasyonu mu, güvenlik maksimizasyonu mu” sorusuna verilen cevapta kendini bulur. Güç maksimizasyonu fikrini benimseyen akademisyenler, klasik realizmin güç odaklı analizlerine geri dönüş yaparlar fakat bunu, anarşik uluslararası sistemden yola çıkarak yaparlar. Daha açık ifadeyle, güç maksimizasyonu fikrini benimseyenler klasik realistlerden farklı olarak güç odaklı analizlerine anarşik sistemi eklerler. Bunu vurgularken de güvenlik ikileminin kaçınılmaz olduğunu iddia ederler. Ofansif realizme göre devletler asla yeterli güvenlik sağlayamazlar, uluslararası sistem çok daha tehlikelidir. Bir yerde ofansif realizm Hobbes’a mutlak dönüş yapar: anarşi korku doğurur, korku da devletleri güç maksimizasyonuna iter. Özetle Hegemon güç olunmadan, tam güvenlik asla sağlanamaz fikrini savunurlar.

Örneğin, kendi güvenliğini sağlamak için güç maksimizasyonu ile hareket eden bir devletin olduğu diğer devletin güvenliğinin azaldığı anarşik sistemde güvenlik ikileminin kaçınılmaz olduğu, en iyi savunmanın, iyi bir saldırı olduğu, gücün hayatta kalmak için en iyi yol olduğu fikri ofansif realist Mearsheimer tarafından vurgulanmıştır (Mearsheimer, 2001, p. 36). Mearsheimer *Büyük Güç Siyasetinin Trajedisi* eserinde ofansif yapısal realizmin beş özelliğini ortaya koyar: İlki, uluslararası sistemin anarşik olduğudur. İkincisi, büyük güçler doğaları gereği birtakım saldırgan askeri kabiliyetlere sahiptir. Bazı devletler diğerlerinden daha fazla askeri güce sahip olsalar da her devlet birbiri için nihayetinde potansiyel birer tehlikedir. Üçüncüsü, devletlerin hiçbirisi, diğer devletlerin kendilerine saldırgan askeri kabiliyetlerini kullanmayacağından ve niyetlerinden emin olamazlar. Dördüncüsü, büyük güçlerin başlıca amacı hayatta kalmaktır. Beşincisi ise, devletlerin birer rasyonel aktör olduğudur.

Güvenlik maksimizasyonu önem veren, güç dengesini savunan, güvenlik ikileminin önemini vurgulayan yapısalcı realistler ise, defansif realistlerdir. Defansif realistlerin vurguladığı nokta devletler savunmalarını zaafiyete uğratmayacak miktarda askeri güç bulundurması gerektiğidir. Waltz'a göre (1994), güç önemlidir fakat devletlerin ana amacı değildir. Devletlerin nihai endişesi güç değil, güvenlidir. Devletler güç maksimizasyonundan ziyade güvenlik maksimizasyonuna yönelmelidir.

Bunların yanında, Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sisteme daha iyimser bakan yapısalcı realistler de mevcuttur. Bunlardan biri olan Charles Glaser (1994-1995, s. 50-90), devletlerin güvenlik hedeflerine rekabetçi politikalar yerine işbirliğini destekleyen politikalarla da ulaşabilmelerini sağlayacak birçok koşulun mevcut olduğunu savunur. Koşulcu Realizm adını verdiği teorisinde, standart yapısal realizmin üç açıdan hatalı olduğunu iddia eder:

İlk olarak, yapısalcı realizmin özünde yer alan rekabete dayalı önyargıyı reddeder. Standart yapısal realizm, işbirliğinin getireceği risklere odaklanır fakat bunu rekabetin getireceği riskleri göz ardı ederek yapar. Bu durum, temelleri sağlam olmayan bir önyargı barındırır ve bu önyargı, farklı hataları beraberinde getirir. Bu hatalardan biri, standart argüman *kendi kendine yetme* (self-help) ilkesini rekabetçi politikalarla eşit tutar. Fakat işbirliği politikaları da kendi kendine yetmenin önemli bir şeklini içermektedir. Örneğin; 1970 ve 1980'lerde devletler silahlanma yarışına dahil olmanın getirdiği belirsizliklerle karşılaştıklarında işbirliğini tercih etmişlerdir.

İkinci olarak, standart varsayımda altı çizilen aldatma ihtimalinin gereğinden fazla vurgulanmasıdır. Realizm'in genel iddiası, askeri avantajlar kazanma arzusu devletleri rekabetçi politikalarla yönlendirir fakat standart iddiadaki eksiklik, bu arzusun devletleri işbirliğine yönlendirebileceğidir. Ayrıca devletler, silahlanma yarışında, yarışı kaybetmeyeceklerinden emin olduklarında işbirliğini seçebilirler. Örneğin; bir devlet, silahlanma yarışının askeri teknolojide ilerleme sağlayacağına yönelik bir endişeye sahip olursa, silahlanmanın kontrol altına alınmasını tercih edebilir.

Üçüncü eksiklik, yapısal realizmin göreceli kazanç vurgusunun hatalı olduğunu savunur. Devletlerin göreceli kazanç için çabalamanın yarattığı tehlikeler yüzünden sıklıkla işbirliği yapmak istediğini belirtir.

Özetlemek gerekirse, felsefi kökenleri oldukça köklü, varsayımları oldukça anlaşılır olan realizm, devlete verdiği önem, devletler üzerinde bir güç olmaması durumu olarak tanımladığı anarşi, güç ve güvenlik üzerine yaptığı analizlerle, hiç kuşku yok ki, uluslararası ilişkiler öğrencileri ve akademisyenlerince tercih edilen, uluslararası

sistemi ve sistemdeki olayları açıklayan en önemli teoridir. Bunun yanında, Realizm'in eleştirilme düzeyinin popülerliği ölçüsünde olduğunu söylemek yanlış olmaz. Realizm'in hemen hemen her boyutu, ontolojik, epistemolojik ve metodolojik yönden tenkit edilmiştir. Bu bağlamda ilk eleştiri (Neo)liberalizm'den gelmiştir.

2.2 (Neo)liberalizm

Liberalizm, Aydınlanma geleneğinden doğan en köklü ve etkili ekoldür. İnsan iyiliğine, özgürlüğe, bilimsel rasyonalizme, ilerlemeye vurgu yapan bir teoridir. Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde birçok konuda çalışma alanına sahiptir. Genel olarak Realizm'in aksine uluslararası sistemin dönüşümü idealine ulaşmayı çabalayan, aktör olarak devletlerin tekeli kırıma çalışın, uluslararası kurumsallaşmaya önem veren, iç politikanın dış politikayı etkilediğine inanan bir teoridir.

Bu bölümde, Liberalizm'in Uluslararası İlişkiler disiplinine ve Güvenlik Çalışmalarına yaptığı katkıya odaklanılacak ve bu alana nasıl yaklaştığı ile ilgilenilecektir. Bu çerçevede ilgili teori, *İdealizm*, *Neoliberal Kurumsalcılık* ve *Demokratik Barış Teorisi* olmak üzere üç başlıkta incelenecektir.

2.2.1 İdealizm

Uluslararası İlişkilerin, bilimsel yöntemler kullanılarak disiplinin kendine özgün kavramlar ve teoriler geliştirmesi ve bir disiplin haline gelmesi Birinci Dünya Savaşı sonrası döneme tekabül etmektedir. O döneme kadar dünya tarihinde eşi benzerine rastlanmamış derecede yıkıcı bir savaşın yaşanması, dönemin düşünürlerini, siyasetçilerini ve entelektüellerini savaşların sebebinin ne olduğu üzerine kafa yormaya itmiştir. Sonraki yıllarda, bu soru devletlerin neden birbirleriyle savaştığını veya bu savaşların nasıl önlenebileceği ya da devletlerarasında kalıcı bir barışın mümkün olup olmadığı gibi daha genel bir hale dönüşmüştür (Gözen, 2016, s. 67). Bu konu hakkında dönemin Woodrow Wilson, Sir Alfred Zimmerman, David Mitrany gibi önemli isimleri eserler vermeye başlamıştır. Bu isimlerin öne sürdüğü fikirler incelendiğinde, hepsinin ortak bir teori veya tema ile karşımıza çıktığı görülür. Bu teori de İdealizm olarak adlandırılmıştır (Gözen, 2016, s. 67).

Bu isimlerin Birinci Dünya Savaşı sonrası üzerinde fikir birliğine vardığı hususları şu şekilde özetleyebiliriz. İlk olarak, bazı durumlarda hiç kimse istemese bile savaşın, başladıktan sonra uzun zamana yayılması ve önlenmesi pek mümkün olmayan,

herkesi etkileyen büyük bir felakete yol açmasıdır. İkincisi, otoriter yönetimlerce idare edilen ülkelerde otoriter liderlerin demokratik sorumluluklarının olmaması, hızlı karar alabilmeleri, uluslararası sistem içerisinde devletlerarası sorunları barışçıl yollarla çözebilme mekanizmalarının yetersiz olması gibi sebeplerin savaflara neden olduğu yönündedir. Bu hususlar minvalinde, ulusal ve uluslararası alanlarda reform yapılması gerekliliği vurgulanıyordu. Bu çerçevede düşünürler arasında “Ulusal alanda otoriter-mutlakiyetçi rejimler yerine demokrasinin yerleştirilmesi, uluslararası sistemde gizli diplomasi yerine açık diplomasinin geliştirilmesi, uluslararası hukukun güçlendirilmesi ve uluslararası kurumların kurulması düşüncelerini ön plana çıkarıyordu” (Eralp, 2011, s. 62). Görüldüğü gibi, savaşın suçlusu olarak otoriter yönetimler ve yöneticilerin bencilce kararları ve yürüttükleri diplomasi yöntemi suçlu ilan edilmiştir. Eğer ki, ‘demokratik rejimlerin olduğu bir ulusal sistem içerisinde, halka seçim hakkı tanınsaydı, halk barışı seçerdi’, görüşü önem kazanmıştır. Kısacası demokrasiyle yönetilen devletlerin uluslararası sistemde yerini alması, ebedi bir barışın yegane unsuru olduğu dönemin öne çıkan görüşü olmuştur.

İdealizm, büyük ölçüde Realizm’in karşısında yer alan bir teori olup Realizm’in gerçek olarak kabul ettiği savaş, güç dengesi, hayatta kalma, insan doğasına yönelik kötümser bakış, anarşi gibi açıklamaları reddederek, barış, işbirliği, insan doğasının iyiliği temelinde yükselen bir Uluslararası İlişkiler ideali tasarlamaya çalışmış, Realizmin öne sürdüğü tezleri aşma iddiasıyla yola çıkmıştır.

İdealizm, adından da anlaşılacağı üzere, olanı kabul etmesinden ziyade olması gerekenle ilgilenir. Bu açıdan bakıldığında İdealizm, Realizmden oldukça farklılaşır. En önemli amacı, Uluslararası İlişkiler disiplinin olgularının var olan şeklini anlamaya değil, ideal halini oluşturmaya yönelik bir çaba içerisinde olmasıdır. Benzer şekilde, Realizmin insan doğasına yönelik kötümser bir dünya halini yansıtmaması, insanın içinde yaşadığı dünyaya yönelik değiştirme çabalarının beyhudeliğini vurgulaması, İdealizm tarafından sıklıkla eleştirilir.

İdealizm ile özdeşleştirilen kavramlardan biri Wilsonculuk’tur. 1913-21 yılları arasında, sadece %42 oyla seçilip Amerika Birleşik Devletleri başkanlığı yapmış, aynı zamanda akademisyen kökenli Amerikan Siyaset Bilimi Birliği’nin başkanlığı ve Princeton Üniversitesi rektörlüğü yapmış bir isim olan Woodrow Wilson, Birinci Dünya

Savaşı sonrası düzenin nasıl olması gerektiğiyle ilgili 14 ilkedен oluşan bir bildiri yayınlamıştır.²

Wilson'a göre demokratik rejimlerin yayılması, uluslara kendi kaderini tayin etme hakkının verilmesiyle ortaya çıkacak bir süreçtir. Ayrıca Wilson, her ulus bağımsızlığını ve ulusal birliğini kazandıktan sonra saldırgan ve çıkarıcı politika uygulamaları için bir neden kalmayacağı görüşünü benimsemekteydi. Kendi kaderini belirleme ilkesini takip eden liderler de, Viyana Kongresi'nde uygulanan güç dengesi

² 1 Tam bir açıklık içinde varılmış barış anlaşmalarından sonra hiçbir özel uluslararası anlaşmaya gidilmemeli ve diplomatik etkinlik her zaman içtenlikle ve kamuoyunun gözü önünde yürütülmelidir.

2. Denizlerin uluslararası sözleşmeler gereğince bütünüyle ya da kısmen kapatılabilmesi dışında, savaşta ve barışta karasuları dışındaki bütün denizlerde mutlak seyrüsefer serbestliği sağlanmalıdır.

3. Barışı onaylayan ve korumak için anlaşılan ülkeler arasındaki bütün ekonomik engeller olabildiğince kaldırılmalı ve ticaretin eşitlik temelinde yürütülmesi sağlanmalıdır.

4. Her ülkede silah gücünün iç güvenliği sağlamaya yetecek en düşük düzeye indirilmesi için yeterli güvenceler karşılıklı olarak verilmelidir.

5. Sömürgelerin bütün talepleri serbest, açık görüşlü ve tümüyle tarafsız bir yaklaşımla ele alınmalı, bu tür egemenlik sorunlarının çözümünde ilgili halkların çıkarlarıyla egemenliği tartışılan devletin adil taleplerinin eşit ağırlık taşınması ilkesine kesinlikle uyulmalıdır.

6. Rus İmparatorluğu'na ait bütün topraklardan yabancı askerler çekilmeli, Rusya'yı ilgilendiren bütün sorunlar, kendi siyasal gelişimini ve ulusal politikalarını bağımsızca belirlemesine olanak verecek biçimde dünyanın öbür uluslarının en uygun ve özgür işbirliğiyle çözülmeli, Rusya'nın kendi belirleyeceği kurumsal yapıyla özgür uluslar topluluğuna içtenlikle kabul edimesi, hatta gereksinim duyabileceği ya da isteyebileceği her türlü yardımın yapılması sağlanmalıdır. Gelecek birkaç ay içinde öbür ulusların Rusya'ya karşı tutumları iyi niyetlerinin, Rusya'nın gereksinimlerinin kendi çıkarlarından farklılığını kavrayıp kavramadıklarının ve bencillikten uzak, akıllı bir yaklaşımla onun sorunlarına yakınlık duyup duymadıklarının kesin göstergesi olacaktır.

7. Yabancı askerler Belçika'dan çekilmeli ve bu ülke hiçbir kısıtlama olmaksızın bütün öbür özgür ulusların sahip olduğu egemenlik haklarına yeniden kavuşmalıdır. Bunun gerçekleşmesi, ulusların birbirleriyle ilişkilerini düzenlemek amacıyla koydukları kurallara duydukları güvenin yeniden sağlanmasında en önemli rolü oynayacaktır. Bu düzeltme yapılmadan uluslararası hukukun yapısı ve geçerliliği örselenmiş kalacaktır.

8. Bütün Fransız toprakları özgürlüğüne kavuşmalı ve işgal edilen kesimler geri verilmelidir. 1871'de Alsace-Lorraine konusunda Fransa'ya Prusya tarafından yapılan ve yaklaşık elli yıldır dünyada istikrarlı bir barışın kurulmasını önleyen haksızlık, herkesin çıkarlarına olan barışın yeniden sağlanabilmesi için düzeltilmelidir.

9. İtalya'nın sınırları, açıkça belirlenmiş ulusal sınırlar temelinde yeniden çizilmelidir.

10. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu halklarının uluslar arasındaki yeri korunmalı ve güvence altına alınmalı, bu halklara özerk gelişme olanağı tanınmalıdır.

11. Yabancı askerler Romanya, Sırbistan ve Karadağ'dan çekilmeli, işgal edilen topraklar geri verilmelidir. Sırbistan'a denize serbest ve güvenli çıkış sağlanmalıdır. Çeşitli Balkan devletleri arasındaki ilişkiler tarihsel bağlılık ve ulusal sınırlar temelinde dostça görüşmeler yoluyla yürütülmelidir. Balkan devletlerinin siyasal ve ekonomik bağımsızlığıyla toprak bütünlüğüne ilişkin uluslararası güvenceler anlaşmada yer almalıdır.

12. Bugünkü Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Türk kesimlerine güvenli bir egemenlik tanınmalı, Türk yönetimindeki öbür uluslara da her türlü kuşkudan uzak yaşam güvenliğiyle özerk gelişmeleri için tam bir özgürlük sağlanmalıdır. Ayrıca Çanakkale Boğazı uluslararası güvencelerle gemilerin özgürce geçişine ve uluslararası ticarete sürekli açık tutulmalıdır.

13. Polonyalıların yaşadığı tartışmasız olan toprakları içine alacak bağımsız bir Polonya devleti kurulmalı, bu devletin denize serbest ve güvenli çıkışı sağlanmalı, siyasal ve ekonomik bağımsızlığıyla toprak bütünlüğü de uluslararası sözleşmeyle güvence altına alınmalıdır.

14. Büyük küçük bütün devletlerin siyasal bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü konusunda karşılıklı güvence vermek üzere özel sözleşmelerle bütün ulusları içine alan bir birlik oluşturulmalıdır. (Wikiwand, Bilinmiyor)

politikasıyla sınırları gizlice yeniden çizen büyük güçlerin seçkin temsilcilerinin çıkarlarına karşı, halkın çıkarlarını savunacaklardı. Böylece yeni bir dünyanın ve çağın kapısı aralanmış olacaktı (Kissenger, 2016, s. 285).

Wilson özelinde İdealistlerin kalıcı bir barışı tesis etme veya savaş olgusunu aşma konusunda en cesur girişimi, hiç kuşku yok ki, Milletler Cemiyeti (MC) deneyimidir. Bu girişim çatışmalar, uluslararası sorunlar barışçıl yollarla müzakere edilerek çözülmesi vizyonunu taşımaktaydı. Cemiyet üyeleri geleneksel çatışan çıkarlar dengesi kavramından uzaklaşarak, bir güç dengesi değil, bir güç topluluğu, örgütlü bir rekabet değil, örgütlü ortak bir barış kuracaklardı” (Kissenger, 2016, s. 287). Wilson’ın güç topluluğu ile amaçladığı, *kolektif güvenlik* prensibidir. En basit haliyle kolektif güvenlik prensibi ve MC’nin edindiği misyon devletler, sorunlarını barışçıl yöntemlerle çözme yükümlülüğü altına girecekler, eğer genel barışı bozan devlet olursa, ittifak üyeleri bu saldırgan devlete karşı birleşeceklerdi şeklinde ifade edilebilir.

Görüldüğü üzere, iki savaş arası dönemde savaşların yıkıcılığı karşısında, bu olguyu aşmaya çalışan kalıcı bir barışın nasıl sağlanabileceği üzerine kafa yoran isimler ortaya çıkmıştır. Bu düşüncüyü savunan isimler, İdealistler, Ütopycılar, Moralistler gibi tanımlamalarla anılmışlardır (Carr, 1989). Bu isimlerin, en önemli özelliği, yeni ortaya çıkan Uluslararası İlişkiler disipliniyle ilgili ilk sistematik eserler vermeleri, üniversitelerde kürsüler kurmaları olmuştur. Bunların yanında, uluslararası kurumsallaşma, Aydınlanmacı ilerleme, barışçıl uluslararası sistem tesisi gibi amaçlar taşıyan bir yeni dünya düzeni oluşturma amacı gütmüşlerdir.

2.2.2 Neoliberal Kurumsalcılık ve Karşılıklı Bağımlılık

Liberal Uluslararası İlişkiler yazınında karşılıklı bağımlılık, dünya siyasetinde devletlerarası veya farklı devletlerdeki aktörler arasındaki karşılıklı etkileşim sonrası ortaya çıkan koşulları belirtmektedir. Bağımlılık ise, Marksist yazında kullanılan bir terimdir. Modern devletlerarası sistemde gücü elinde bulunduran merkez devletin, zayıf devleti sömürmesi durumunu ifade eder.

Karşılıklı bağımlılık ilişkisinin olduğu bir uluslararası sistemde, iki devlet arasında olumsuz olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum, her iki devlet için de bazı sonuçlara yol açacaktır. Fakat; her durumda iki taraf arasındaki ilişki, devletlerden biri için ötekine kıyasla daha fazla öneme sahiptir. Devletlerden birisinin (a) ötekine (b) gereksinimi daima daha fazladır ve bu durum öteki devlet (b) için önemli bir pazarlık

gücü anlamına gelmektedir. Ancak, her şartta iki devlet de ilişkinin sağlıklı biçimde yürümesi açısından çıkar tanımlamalarına sahiptir ki, bu durum karşılıklı bağımlılık ilişkisini ortaya çıkarır. Bağımlılık kavramı ile bir devletin tamamen öteki bir devletin egemenliğinde olması ifade edilirken, karşılıklı bağımlılıkta her iki devlet için de makul oranda bir maliyet söz konusudur. Bu sebeple, iki uluslararası aktör arasındaki ilişkilerde karşılıklı bağımlılıktan söz edilebilmesi, iki devlet için de bir maliyetin söz konusu olmasına ve bu maliyetin tarafların hareket serbestisine sınırlama getirmesine bağlıdır (Gürkaynak & Yalçiner, 2009, s. 75). Eğer iki aktör arasındaki karşılıklı etkileşim iki tarafa da sadece çıkar temelli bir fayda getiriyorsa, bu ilişki karşılıklı bağımlılık teorisinin dışında kalmaktadır (Gürkaynak & Yalçiner, 2009, s. 76). Keohane ve Nye, 1970’lerde başlayan bazı gelişmeler sonrasında devletlerin dış politika gündemlerini oluşturan konu ve olayların çeşitlendiğini günümüzde askeri güvenlik temelli konulara ek olarak birçok olayın uluslararası ilişkilerin kapsamına girdiğini öne sürmektedirler. Bu gelişmenin iletişim kanallarının sayısındaki artış ile doğrudan ilişkili olduğunu öne süren Keohane ve Nye, bu sürecin devletleri uluslararası örgütlenmeler aracılığıyla işbirliği içerisinde hareket etmeye ittiği görüşünü savunmaktadırlar (Keohane & Nye, 2015).

Karşılıklı bağımlılık kavramı, üç temel özellik içermektedir: *Uluslararası iletişim kanallarının çokluğu, uluslararası ilişkilerde hiyerarşinin olmaması ve uluslararası politikada askeri gücün öneminin giderek azalmasıdır*. Karmaşık karşılıklı bağımlılığın ilk özelliği toplumlar arasında ilişkiyi ve etkileşimi sağlayan kanalların (multiple channels) sayısındaki belirgin artış olduğunu ön plana çıkarmasıdır. 1970’li yıllardan itibaren, devletlerin dışında da toplumlar arasında iletişim kuran kanallar çoğalmıştır. Bu kanallara çok uluslu şirketler, bankalar ve uluslararası sivil toplum kuruluşları gibi hükümet-dışı örgütlenmeler örnek gösterilebilir. Böylece, uluslararası sistemde etkin olmaya başlayan bu ve benzeri devlet-dışı ve devlet-ötesi aktörlerin aldıkları kararlar, devletlerin dış ve iç politika kararlarını etkileyip birbirlerine yakınlaşmalarını sağlamaktadır. Nihayetinde iç-dış politika ayrımı belirsizleşir ve devletlerin kendi aralarındaki karşılıklı bağımlılık düzeyleri yükselmektedir (Gürkaynak & Yalçiner, 2009, s. 79).

Karşılıklı bağımlılığın ikinci özelliği, devletlerin dış politikalarında, uluslararası ilişkilerin gündemini belirleyen konuların yüksek/alçak politika gibi bir ayrım ve hiyerarşinin ortadan kalktığını göstermektedir. 1970li yıllarda ortaya çıkan Avrupa Entegrasyonu süreci, Bretton Woods sisteminin çökmesi, Amerika Birleşik

Devletleri'nin Vietnam'da yürüttüğü savaşı askeri üstünlüğe rağmen kazanamaması gibi olayların yaşanması, devletlerin dış politika konularında bir çeşitlenme yaşandığının ve artık uluslararası sistemde askeri güvenlik meseleleri dışında diğer konuların da önem kazandığının göstergesi olmuştur (Gürkaynak & Yalçiner, 2009, s. 79).

Karşılıklı Bağımlılığın son özelliği, bu gelişmelerin sonucu olarak askeri gücün önceki dönemlere kıyasla öneminin ve rolünün büyük ölçüde azaldığı görüşüne yaptığı vurgudur (Gürkaynak & Yalçiner, 2009, s. 79) Bu ifade, askeri gücün tamamen bittiği, yeni bir çağa girildiği önermesinden ziyade, bahsedilen dönem içerisinde yaşanan gelişmelerin uluslararası sistemde birtakım dönüşüme neden olduğunun altını çizmektedir. Nitekim Keohane ve Nye (2015, s. 79-104) günümüz çok boyutlu sosyal, ekonomik ve ekolojik karşılıklı bağımlılığa vurgu yaptıklarını fakat yenilikçi yazarlarca paylaşılan, feodal çağların sona ermesinden itibaren dört yüzyıldan beri uluslararası sisteme hakim olan teritoryal devletin çokuluslu şirketler, ulus ötesi sosyal hareketler ve uluslar arası örgütler gibi teritoryal olmayan aktörler tarafından gölgede bırakıldığı görüşünü eleştirmişlerdir.

Neoliberal Kurumsalcılık yaklaşımı, uluslararası sistem içerisinde devletin hâlen en önemli aktör olduğunu, sistemin anarşik olduğunu kabul eder. Ancak bunun yanında; “kurumlar bilgi sağlayabilir, işlemlerin maliyetlerini azaltabilir, taahhütleri daha güvenilir kılabilir, koordinasyon için odak noktaları kurabilir ve genel olarak mütakabiliyet mantığının işlemlerini kolaylaştırabilir” görüşünü benimserler (Keohane & Martin, 1995, s. 42). Kurumların bu vasıflara sahip olması, anarşik uluslararası sistem içerisinde işbirliğinin mümkün olabileceği düşüncesinin önem kazanmasını sağlamıştır.

Realist akımın iddia ettiği, anarşik uluslararası sistem içerisinde hayatta kalma güdüsüyle hareket eden devletler göreceli kazançlarını arttırmaya yönelik çabalarının işbirliğini engellediği görüşünü eleştiren *Neoliberal Kurumsalcılar*, Uluslararası İlişkilerin sıfır toplamı bir oyun olmadığını, birçok devletin öteki devletin ne kazandığına bakmaksızın kendi kazancını arttırmaya yöneldiğini belirtmektedirler, Bu durum, Mahkum İkilemi³ modelindeki işbirliği formulünü akla getirir (Burchill, 2009&2012, s. 94).

³ Birlikte iş yapan iki suçlunun, sorgulanmak üzere polis tarafından ayrı ayrı gözaltına alındığını varsayalım. Her birine, ötekinin aleyhinde tanıklık etmesi karşılığında iyi bir pazarlık teklifi yapılmaktadır. Onlar, eğer suçlarını itiraf etmezlerse, daha küçük bir suçtan hüküm giyebilecektir. Her biri, işbirliği (sessiz kalma) ile kusur işleme (ötekinin aleyhine tanıklık etme) arasında seçim yapmak zorundadır. Bu anlamda her ikisinin de aşağıdaki gibi bir tercih düzenine sahip olduğunu düşünelim: (1) Öteki sessiz kalırken itiraf eder; (2) her ikisi de sessiz kalır; (3) her ikisi de itiraf eder; ve (4) öteki itiraf ederken sessiz kalır. Böle bir durumda, taraflar, kendi çıkarlarını düşünmek yerine işbirliği yapmayı

Görüldüğü gibi, *Neoliberal Kurumsalcılık*'ın odak noktası, anarşik uluslararası sistem içerisinde devletlerin güç dengesi mantığından, göreceli kazanç istencinden nasıl kaçınabileceği olmuştur. Buradan hareketle kurumların, uluslararası sistemde önem kazanmasıyla birlikte devletlerin işbirliğine yönelebileceklerini vurgulamışlardır.

2.2.3 Demokratik Barış Teorisi

Çift kutuplu dünya düzeninin sona ermeye başladığı 1980'ler dönemi aynı zamanda liberal demokrasinin tüm dünyada popülerliğini belirgin şekilde artırmaya başladığı dönem olarak kabul edilir. Liberal demokrasi bu dönemden itibaren hem akademik camiada hem de siyasi çevrelerde net bir söylemsel üstünlük kazanacak ve devletlerin meşruiyet seviyeleri, doğrudan liberal demokratik ilkelere uygun davranıp davranmadıklarına tayin edilmeye başlanacaktır. 1990'ların ilk yıllarında Sovyetlerin çöküşüyle dönemin önemli isimlerinden Fukuyama, liberal demokrasinin ciddi bir rakibinin kalmadığı bu yeni dönemi, daha ileri bir gelişmişlik noktasına taşınamayacak ideal devletin ve belli bir iktisadi modelin, yani liberal demokrasinin zaferine tanıklık ettiğimiz bir çağ olarak nitelendirmiştir (Burchill, 2009&2012, s. 82)

Bu çerçevede, Demokratik Barış Teorisi, Soğuk Savaştan zaferle çıkan liberal demokrasinin ahlaki değerlerinin ve fikirlerinin dünyaya yayılması ile evrensel bir barışın mümkün olacağı önermesini içerir. Bu teori, liberal demokrasiyle yönetilen devletlerin birbirleriyle savaşmayacakları tezini savunur. Bu anlamda küresel bir barışın sağlanabilmesi yolunda devletlerin kurumsal niteliklerine ve sahip oldukları ilkelere odaklanmaktadır. Bu teoriye göre devletlerin dış politikaları, Realizm'in öne sürdüğü uluslararası sistemin anarşik yapısı bağlamında değil, devletlerin iç politik yapıları ve demokratik değerlere olan saygıları özelinde belirlenir. Realizm, göreceli bir barış ortamının kurulmasını güç dengesinin bulunduğu bir karşılıklı caydırıcılık durumunun varlığına bağlı oluğunu vurgularken, demokratik barış teorisi bütün devletlerin ortak demokratik yapılara ve ilkelere sahip olmaları halinde kalıcı bir barış ortamının sağlanabileceğini öne sürer.

Demokratik barış teorisinin ana teması Soğuk Savaş sonrası dönemin bir ürünü değildir, bu teorinin kökenleri, Kant'ın *Ebedi Barış*'ına dek gitmektedir. "Kant'ın düşüncelerinin Uluslararası İlişkiler disiplini açısından önemi, cumhuriyet rejimiyle

seçerlerse her ikisi de daha az ceza alacaktır. İşbirliği yolunu seçmeyip kendi çıkarlarını düşünürlerse, her iki taraf da yüksek bir cezaya mahkum olmuş olacaklardır.

yönetilen ülke dış politikalarının, otoriter ülke dış politikalarından farklılık göstereceği iddiası olmuştur” (Özpek, 2016, s. 133).

Kant, *Ebedi Barış* adlı eserinde, uluslararası sistemde kalıcı bir barışın mümkün olabilmesi için üç noktanın gerekliliğine dikkat çeker: İlki, devletin iç siyasi sisteminin cumhuriyetçi bir yapıda olması zorunludur. Çünkü; cumhuriyetçi yapıya sahip devletin üyelerinin insan olmaları bakımından hürriyet; tebaa olmaları bakımından tek ve müşterek bir kanun koyucuya bağlılık; tebaanın devlet üyeleri olmaları bakımından paylaştıkları eşitlik prensiplerine dayanan tek düzen olduğu gerçeğidir. Savaşa karar verme aşamasında, böyle bir yapıdaki toplumun üyeleri, savaşın kendilerine vereceği zararın ve kötülüklerin bilincinde olacaklardır. Bu sebeple, toplumun üyeleri savaşa karşı çıkacaklardır. Keza, böyle bir yapıdaki devletin yöneticileri de tekrar seçilebilmek için, savaşın halka yaşatabileceği felaketten kaçınmak isteyeceklerdir. Cumhuriyetçi yapıda olmayan devletler için savaş ilan etmek daha kolaydır. Çünkü yapısı itibarıyla halk bu hakka sahip değildir (Kant, 1960, s. 19-20). İkinci olarak bütün devletler, kendi güvenliklerini garanti altına almak gayesiyle, bir araya gelerek herkesin haklarını sağlayacak bir milletlerarası hukuki bir metin imzalayacak ve milletlerarası bir örgüt kuracaklardır (Kant, 1960, s. 22-25). Kant, uluslararası hukuk normu temelinde kurulacak örgütün, devletler arasındaki savaşı önlemede yararlı olacağını öne sürer. Son olarak Kant, evrensel misafirperverliği vurgular. Misafirperverlikle bahsedilmek istenen şey, yabancı bir memlekete giden kişinin düşmanca davranışa maruz kalmamasıdır (Kant, 1960, s. 26). Daha açık bir ifadeyle, evrensel misafirperverlik olarak tanımlanan bu durum, kişilerin sadece kendi devletlerinde değil, farklı ülkelerde de mülkiyetleri üzerindeki tasarruf ve dokunulmazlıklarının kabul görmesinin sağlanmasını ifade etmektedir.

Kant'ın *Ebedi Barış* eserinin, kalıcı bir barışın sağlanabilmesi için önerdiği değişkenler, Liberal Teori'nin ana hatlarını oluşturmaktadır. İlkin, Devletin yönetim şekli ile dış politika arasında kurduğu ilişkidir. İkincisi, devletlerarası hukukun savaşları önleyebileceği üzerinedir. Üçüncüsü, misafirperverlik ile kastedilen şeyin devlet dışı aktörlerin mülkiyet haklarını, sadece kendi ülkelerinde değil, dünyadaki diğer devletlerde de kullanabilmesinin, doğal bir sonucu olarak kabul görmesidir (Özpek, 2016, s. 134).

Soğuk Savaş dönemi sonlarına doğru çift kutuplu dünya düzeninin sarsılmaya başladığı dönemde, Kant'ın düşünce mirası liberallerce tekrar keşfedilmeye başlanmıştır. Bunlar arasında en tartışmalı ve ses getiren isim Michael Doyle olmuştur.

Kant'ın iç-dış politika arasındaki bağa yaptığı vurguya dayanarak oldukça ses getiren argümanlarda bulunmuştur. Bunlar arasında en tartışmalı olanı, hiç kuşku yok ki, liberal devletlerin birbirleriyle savaşmayacakları tezidir. Tıpkı, Kant'ın düşüncelerinde olduğu gibi, liberal demokrasilerde halk, devletlerini savaşa sokacak hükümetleri cezalandırabilme yetkisine ve devletler üzerinde caydırıcı etkiye sahip olmaktadır. Fakat bu önerme, liberal devletlerin liberal olmayan devletlerle savaşa girmeyeceği anlamına gelmemektedir. Daha ziyade savaşların ya liberal olmayan devletlerarasında veya liberal ile liberal olmayan bir devlet arasında meydana geleceğini anlamı taşır (Doyle, 1983).

Doyle'un bu düşüncelerinin en önemli özelliği, Vestfalya Antlaşması ile ortaya çıkan devletlerin egemenliğinin en önemli norm olması durumunun aşınmaya başlamış olmasıdır. Soğuk Savaş'ın bitişi itibariyle Negri'nin ifade ettiği gibi, özerk egemenlik ve mutlak demokrasi ilkeleri arasındaki rekabette “mutlak demokrasi” lehine yönelik bir ilerlemenin olduğu, egemenliğin değişen doğasının gözlemlendiği görülmektedir (Paker, 2012, s. 20).

2.3 Sosyal İnşacılık

2.3.1 Gerçekliğin Sosyal İnşası

Soğuk Savaşın barışçıl bir şekilde sona ermesi, uluslararası ilişkiler disiplinde büyük değişimlere ve dönüşümlere sahne olmuştur. Geleneksel yaklaşımlarca kabul gören anlayış, Soğuk Savaş olgusunun maddi ve genel geçer bir gerçeklik olduğu ve bu düzenin kolay kolay değişmeyeceği, sabit olduğu yönündeydi. Realist ve Liberal ekollerin açıklayıcı yorumlarının başarısızlığı, disiplinindeki öteki teorilerin kendine daha fazla yer bulmasını sağladı. Eleştirel yaklaşımlar altında kendine yer bulan Sosyal İnşacılık, disipline farklı bir anlayış getirmiş, ilerleyen süreç içerisinde “*ampirik analize* yaptığı vurgu nedeniyle ilk dalga eleştirel teoriden ayrılmıştır”⁴ (Smith, 2012, s. 288).

İnşacılık, her toplumsal gerçeklik gibi uluslararası ilişkilerin de sosyal olarak inşa edildiğini kabul eden bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, “toplumsal dünyanın bir

⁴“fakat çoğunluğu dünya siyasetine dair ampirik meselelerin sistematik analiziyle, kavramsal ve teorik açıklama peşine düşmüştür. Böylece eleştirel yaklaşım önceki soyut felsefi eğiliminden, uluslararası ilişkilerin teorisinin sınırlarını aşarak siyasi söylem ve pratiklerin analizine doğru yol almıştır. İlk Dalga eleştirel teorisyenlerin insanları birbirinden kopuk bencil varlıklar ve toplumu da stratejik bir alan olarak tanımlayan rasyonalist anlayışı reddedişlerine dayanarak ve insanların toplumu entegre, iletişimsel olarak inşa edilmiş ve kültürel anlamda güçlü varlıklar olduğu tahayyülünü kucaklayarak, İnşacılar bu yeni ontolojiyle neorealizm ve neoliberalizmin açıklamakta güçlük çektiği dünya siyasetinin farklı boyutlarını açıklama ve yorumlamaya giriştiler. Önceki teorisyenler rasyonalist yaklaşımın dayandığı neopozitivizmi eleştirip daha yorumsamacı, söylemsel ve tarihi analizi teşvik ederken; inşacılar ampirik olarak dünyanın daha iyi bir şekilde çözümlenmesinde bu metotları kullanmayı tercih etti” (Smith, 2012, s. 288)

parçası ve bir sosyal ilişki biçimi olan uluslararası ilişkiler ancak kolektif bilinç, ortak anlayışlar ve beklentiler, öznelerarası anlamlar, sosyal etkileşim ve pratikler ile bir varlık ve süreklilik kazanır” (Küçük, 2016, s. 325). İnşacılık yaklaşımıyla Uluslararası İlişkilere bakıldığında devletler egemenlik, anarşi, güvenlik ikilemi, kurumlar gibi olguların hepsi verili ve değişmeyen olgular olmaktan ziyade sosyal ve düşünsel olarak inşa edilmiş olgulardır. Yaklaşımın önemli temsilcisi Wendt’in (2013) ifade ettiği gibi, “Anarşi devletler ne anlıyorsa odur”.

İnşacılığın, Soğuk Savaş’ın bitmesi dışında ortaya çıkışındaki diğer faktör, disiplin içindeki meta-teorik tartışmadır. Disiplinin hakim iki teorisi, Neorealizm ve Neoliberalizm, teorik tartışma içerisinde pozitivist, maddeci ve rasyonalist bir anlayışla hareket ederek uluslararası ilişkilerin anarşik yapısına vurgu yapmış, devletleri rasyonel bir aktör kabul etmiş ve bu değişmez gördükleri dünyanın maddi güç ve bu gücün dağılımı üzerine yoğunlaşmışlardır. İnşacılık ise, genel anlamda rasyonalizmin maddeci bireyci açıklamalarını reddederek uluslararası ilişkilerin tarihsel, sosyal ve kültürel yönünü ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Soğuk Savaşın sonu itibariyle geleneksel yaklaşımların değişimi öngörememesi, kimlikler, normlar gibi düşünsel öğeleri analizlerinde kullanan İnşacıların disiplinde öne çıkmasını sağlamıştır.

C R. Smith (2012, s. 288-289) İnşacılığın önem kazanmasını şu dört etmene bağlamaktadır: Birincisi, Rasyonalistler, kendi teori ve uluslararası siyasete yönelik anlayışlarını üstün kılma dürtüsüyle hareket ederek eleştirel teorisyenleri uluslararası ilişkiler disiplinine yönelik soyut analiz yapmasının ötesinde somut analize yöneltme davranışı etkili olmuştur. İkincisi, Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile Rasyonalist akımların açıklayıcı iddialarının başarısızlığa uğramasıdır. Soğuk Savaşın bitmesinin disiplin içerisindeki bir diğer etkisi de aslında bu iki akımın meta teorik tartışmanın dar kalıpları dışında tartışma imkanı bulmasını da sağlamıştır. Üçüncüsü, 1990’lı yıllarla birlikte eleştirel teorinin gelişimine katkıda bulunan genç teorisyenlerin ortaya çıkmasıdır. Sonuncusu, İnşacı bakış açısının gelişim göstermesi, disiplini domine eden rasyonalist teorinin analitik başarısızlıklarından mutsuz olan teorisyenlerin, bu yeni teoriyi benimsemekte istekli olmasıyla gerçekleşmiştir.

1980 sonrası ortaya çıkan İnşacılık, bir Uluslararası İlişkiler disiplini olmaktan ziyade disiplinler arası bir yaklaşımdır. İnşacılığın disipline önemli bir yere gelmesi Nicholas Onuf’un *World of Our Making* adlı eseriyle başlamıştır denebilir. Fakat, genel olarak teorinin en önemli ismi olarak Alexander Wendt kabul edilir.

İnşacı yaklaşım, tıpkı neorealizm gibi yapısalcı bir teoridir. Wendt, “*Constructing International Politics*” adlı eserinde, Mearsheimer’ın realizmindeki beş varsayımını kendisinin de paylaştığını söyler. Bunlar; uluslararası sistemin anarşik olması, devletlerin rasyonel aktör oldukları ve hayatta kalma amacı güttüklerini, saldırgan yeteneklere sahip olduklarını ve diğer devletlerin niyetlerinden emin olamayacağını kabul eder. Neorealist ve İnşacıların farklılaştığı nokta, yapıdan ne anladıklarıyla ilgilidir. Yani, Neorealistler, yapıdan maddi kapasitenin dağılımı olarak görürlerken, İnşacılar, yapıda sosyal ilişkilerin bir ürününü görür (Wendt, 1995).

İnşacı düşünürler, anarşiyi kabul etmekle birlikte, uluslararası sistemin yapısını, devletlerin birbirleriyle etkileşim halinde değişimin mümkün olduğunu kabul eden bir anlayış benimserler. Bu sebeple İnşacılar, anarşinin de değişmeyen bir olgu olmadığını süreç içerisinde devlet davranışlarının bir ürünü olarak meydana geldiğini vurgulamaktadırlar. Örneğin; Wendt (2013) yayınlamış olduğu ünlü makalesinde, anarşinin aslında devletlerin inşa ettikleri bir olgu olduğunu söyler. Wendt’e göre, ne kendine yardım ne de güç politikası hem mantıken hem de nedeni bakımından anarşinin bir sonucu değildir, eğer bugün devletler anarşik bir sistem içerisinde yaşıyorlarsa bu yapının değil, sürecin bir sonucudur. Anarşi devletlerin kimlik ve çıkarlarından oluşan yapıları meydana getiren uygulamalardan farklı bir olgu değildir. Yapı süreçten farklı bir oluşum olarak düşünülemez. Kendine yardım ve güç politikaları, anarşinin sadece kurumlarıdır (Wendt, 2013).

Özetle anarşi, devletlerin tarihsel süreç içerisinde sahip oldukları algılamalar sonucu ve paylaştıkları bilgilerle birlikte devam eden bir sürecin çıktısı olarak meydana gelen bir olgudur. Ayrıca anarşinin her durumda benzer biçimde olmamasının yanında devletleri benzer biçimde etkilemediği mutlaklıdır. Bu sebeple uluslararası sistemde devletlerin birbirlerine karşı dost düşman algılamasının da önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Wendt, (2013, s. 9) bu durumu şöyle açıklar:

“Devletler düşmanlarına karşı dostlarına göre farklı davranırlar çünkü tehdit edicidir fakat dostlar değildir. Anarşi ve güç dağılımı kimin hangisi olduğunu bize söylemek için yeterli değildir. Tıpkı İngiliz füzelerinin ABD için Sovyet füzelerine göre farklı bir öneme sahip olması gibi ABD’nin askeri gücü de benzer ‘yapısal’ pozisyonlarına rağmen Kanada için farklı Küba için farklı bir öneme sahiptir. Güç dağılımı devletlerin hesaplamalarını etkileyebilir fakat bunun nasıl olduğu kendileri ve diğerleri hakkındaki düşüncelerini şekillendiren öznelerarası anlayışa, beklentilere ve bilgi dağılımına bağlıdır.”

2.3.2 Kimlik

İnşacılığın Uluslararası İlişkiler yazınına dahil ettiği önemli kavramlardan biri de kimlik olgusudur. Uluslararası sistemde devlet davranışlarına yön veren unsurlardan biri de kimliktir. Wendt bu durumu “Kimlikler, çıkarların temelidir” şeklinde özetler (Wendt, 2013, s. 10). Devletler kendi aralarında girdikleri sosyal ilişki sayesinde belirli bir kimliğe sahip olurlar ve buna göre hareket ederler. Devletlerin sahip olduğu kimlikler de verili ve sabit olgular olmayıp değişebilen durumlardan ibarettir.

Uluslararası sistem içerisinde devletler, belirli kimlikler ve rollere sahiptirler. Bu kimlikler devletlerin isteklerini, davranışlarını, eylemlerini, kararlarını, çıkarlarını etkiler. Aynı zamanda öteki devletler ile karşılıklı etkileşimlerinde bu kimlikler aracılığıyla ulusal güvenlik ve ulusal çıkar kavramları oluşturulmaktadır. Bu kimlikler değişmeyen bir özelliğe sahip olmayıp var olan sosyal ilişkiler neticesinde değişebilir haldedir. Devletler yalnızca kendi kimliklerini değil diğer aktörlerin de kimliklerini tanımlar.

Wendt, kimlik oluşturma sürecini “ayna benlik” kavramı ile alır. Birbiriyle ilk defa karşılaşan iki aktörün (*öz ve öteki*) varlığını düşünmemizi ister. İki aktörün de hayatta kalma amacı güttüğünü ve belirli fiziksel kapasiteye sahipler fakat ikisi de biyolojik veya ulusal kaynaklı olarak güç, şan veya fethetme zorunluluğuna sahip değil ve aralarında güven duygusuna ve güvensizliğine neden olacak hiçbir geçmişler olmadığını varsayıyoruz. Realistlerin her zamanki gibi en kötü çıkarımda bulunup karşıdakinin niyetinden emin olmama durumunu ortaya koyarlar. Wendt, böyle bir ihtimalin var olduğunu kabul eder fakat sivil toplumlarda bile insanların sadece en kötü senaryolar üzerinden karar verecek olsalardı, toplum diye bir şeyin varlığından söz edemeyeceğimizi belirtir. Bu sebeple kararların olasılıklar zerinden alındığı varsayımından bulunur ve bu olasılıkların etkileşiminden ve aktörlerin eylemlerinden meydana gelir.

İlk olarak özün hamlesi gelir; bu ilerleme, geri çekilme, silah kuşanma, silah bırakma veya bir atak olabilir. Öz için bu hamle diğerine vereceği yanıtta hazırlığının temelini temsil eder. Fakat öteki bu temeli bilmemektedir ve bu yüzden özün niyeti ve anarşik bir ortamdan bahsettiğimiz için özellikle özün bir tehdit olup olmadığı hakkında çıkarım veya “niteleme” yapmak zorundadır. Bu çıkarımın içeriği büyük oranda iki değerlendirmeye bağlıdır. Birincisi hamlenin ve özün fiziksel özellikleridir ki bunlar kısmi olarak öz tarafından açığa çıkan hareketin yönü, ses, numaralar ve hamlenin anlık

sonuçları gibi şeylerdir. İkincisi ise ötekinin bu hamleyi yapmış olduğu takdirde bu gibi özelliklerle neyi amaçlamış olacağıdır. Öteki özün niyeti hakkındaki çıkarımlarında niteleyici bir “hata” yapabilir fakat yine de hamleden önce özün tehditkâr olduğunu varsayması için bir neden yoktur çünkü sadece bir sinyalleşme ve yorumlama sürecinde yanılmanın bedeli ve olasılıklarına karar verilebilir. Bu sinyalleşme, yorumlama ve cevap verme süreci “sosyal eylemi” tamamlar ve öznelarası anlam oluşturma süreci başlar. Bu da aynı şekilde gelişir. Öncelikle sosyal eylem iki tarafta da bir diğerinin gelecekteki davranışı hakkında beklentiler yaratır, bunlar muhtemelen hatalıdır ve kesinlikle değişebilir fakat yine de beklentidir. Bu değişebilen bilgiye dayalı olarak öz ötekine nasıl yanıt vereceğini belirten yeni bir hamle yapar ve karşılığında öteki tarafların birbirileri hakkında edindikleri bilgi havuzuna bir yenisini daha ekleyecek bir yanıt verir ve bu şekilde devam eder. Buradaki mekanizma pekiştirmektir; etkileşim aktörleri birbirileri hakkında belirli bir fikirleri edindiklerinde ödüllendirir ve farklı fikirlerden uzak tutar. Yeterince uzun bir müddette tekrarlandığında bu “karşılıklı tipleştirme” etkileşim sırasında öz ve öteki hakkında nispeten tutarlı kavramlar meydana getirecektir. Diğer bir deyişle karşılıklı etkileşim sayesinde kendi kimliklerimizi ve çıkarlarımızı tanımladığımız nispeten kalıcı sosyal yapılar meydana getirir ve örneklendiririz (Wendt, 2013, s. 16-18).

Görüldüğü üzere Wendt daha çok yapısal unsurları gözeterek devletlerin kimliği üzerine eğilmiş, bunun nasıl oluştuğunu açıklamaya çalışmıştır. Wendt’ten farklı olarak Ted Hopf başta olmak üzere daha eleştirel kutupta yer alan inşacılar da yapısalci unsurlar dışındaki faktörlerin kimlik oluşumundaki yerini saptamaya çalışmışlardır. Hopf’a göre, dünya meselelerini anlamada, kimlik yapısına sistemik-yapısal unsurlar kadar etki eden iç faktörlerin de önemle üzerinde durulması gerekmektedir (Ertem, 2008, s. 202). Bunun yanında farklı unsurlara göre birden fazla kimliğe sahip olma durumunun da olabileceğini vurgular. Kültür, ideoloji ekonomi, kültür gibi unsurlardan her biri farklı kimlikler oluşturup devletleri, o kimliğe uygun refleksler gerçekleştirmeye itebilir. Bu kimliklerin her biri iç ve dış politikayı belirleyebilir. Bu durumda karşımıza, birden fazla unsurun olduğu durumda hangisi ön planda olacağı sorusu çıkar. Bu duruma göre de iç ve dış politikanın nasıl bir hal alacağı ortaya çıkacaktır. Bu bağlamda, kimlik ve siyaset arasındaki yakın ilişkide genelde uzaklarda aranan “öteki”, kimi zaman çok yakında yer almakta ve ulusal kimlik unsurları buna göre yeni ve bazen de çatışmalı bir şekil alabilmektedir. Bu durumu 1955 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (SSCB) örneğiyle açıklar: Bir ülke için belirli bir

dönemde birden fazla kimlik çeşidine ve bu kimliklerin her birinin yarattığı farklı “öteki” tanımlarına rastlanabilmekte; diğer bir deyişle bir ülkede “dış”, “iç” ve “tarihi” ötekilerden bahsetmek mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla iktidar için verilen mücadele de aslında bir anlamda ülke içindeki bu farklı kimlik yapılarından hangisinin öne çıkacağı mücadelesi hâline gelmektedir (Ertem, 2008, s. 202).

2.3.3 Uluslararası İlişkilerde Normlar

İnşacıların, uluslararası ilişkileri anlamlandırmada kullandıkları bir diğer kavram ise normlardır. Bu kavramı, İnşacılar önce pozitivist yaklaşımlarla ele alan araştırmacılar, normların devlet davranışlarını nasıl sınırlandırabileceği ve devletleri nasıl işbirliğine yönelebilecekleri üzerine yoğunlaşmışlardır. İnşacılara göre ise:

“Normlar kendilerine biçilen ‘kişiler-arası anlamlandırmaları belirleme, bilişsel çerçeveler ve kavramsallaştırmalar oluşturma, uygulama alışkanlıkları oluşturma, uygun (münasip) davranış kalıplarını belirleme ve öğretisini benimseyen ve benimsemeyen aktörler için kimlik kurma’ rolleri çerçevesince Uluslararası İlişkiler alanında yapı, yapan ve pratik arasındaki karşılıklı kurulma ilişkisinde ortaya çıkan sayısız soruya cevap vermek için kullanılmışlardır” (Tabak, 2014, s. 20-21).

Finnemore ve Sikkink, uluslararası normların gelişimini üç evreden oluştuğunu savunurlar. Normların oluştuğu ilk evrede normatif girişimciler, küçük bir grup devleti normları uygulamaya ve yayılması için liderlik etmeye ikna ederler. Normların yayılması evresinde, normlar ikna ve taklit tarikiyle öteki devletler arasında yaygınlaşır. Bu aşamaların sonuna ulaşırsa, normlar, uluslararası-sosyal kültürel yapının bir parçası olarak içselleştirilir ve sorgulanmaz bir duruma gelir (Rumelili, 2014, s. 155-156).

İnşacılar, normları uluslararası ilişkilerdeki birçok konuyu anlamak ve anlamlandırmak için kullanmışlardır. Örneğin, Peter Katzenstein, *Kültürel Normlar ve Ulusal Güvenlik* adlı eserinde Japonya’nın II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan barışçıl devlet imajı ve kimliğinin ‘şiddet-kullanmayan devlet’ normunun (non-violent state behaviour) ulusal güvenlik politikalarındaki belirleyici ve kurucu rolü sonucu oluştuğunu savunmaktadır. Bir diğer örnekte ise, Audie Klotz, Güney Afrika’daki *Apartheid* rejiminin ortadan kalkmasının ırk-eşitliği (racial equality) normunun kurucu etkileri sonucu olduğunu iddia etmektedir. Buna göre, uluslararası bir norm niteliğini kazanan, yani birden fazla devlet tarafından kabul gören ve uluslararası toplumun meşru bir üyesi olmak için sahiplenilmesi zorunlu olan, ırk-eşitliği normunun Güney Afrika tarafından devlet ve devlet-dışı norm savunucularının girişimleriyle benimsenmesi ile

birlikte ÷lkedeki ırkçı Apartheid rejiminin son bulduğunu belirtir (Tabak, 2014, s. 21-22).

Sonuç

Bu bölümde Uİ disiplinin teorileri, belirli kou başlıkları ve anahtar kavramlar özelinde özetlenmiştir. teoriler, derinlemesine incelenmekten ziyade, NATO çalışmaları doğrultusunda yararlanılan kavramlar üzerinde durulmuştur.

Bundan sonraki bölümde, Türkiye'deki NATO çalışmalarının kapsamlı analizi yapılacaktır. İlk olarak, NATO'nun tarihsel arka planı verilecek olup sonrasında ilgili NATO makalelerinin teorik bağlamda analizi ortaya koyulacaktır.

BÖLÜM III

3. TÜRKİYE’DE GÜVENLİK ÇALIŞMALARI

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma konusuyla ilgisi bulunan, Tübitak ULAKBİM ve Dergipark indekslerinde mevcut Sosyal Bilimler veritabanına kayıtlı dergilerden 227 makale içerisinde 88 makale seçilmiştir. Daha önce de ifade edildiği gibi, çalışmanın amacı, Türkiye’nin de üyesi olduğu ortak güvenlik ve savunma örgütü olan NATO’nun güvenlik çalışmaları literatüründe Türk akademisyenlerce Soğuk Savaş sonrası dönemde nasıl algılandığını, örgüte nasıl bir rol ve misyon biçildiğini araştırmak ve ortaya çıkarmaktır.

Bu çerçevede, bu bölümde ilk olarak NATO’nun tarihsel arka planı verilecektir. NATO’nun kuruluşundan, 2017’deki son genişlemeye kadar olan dönem genel hatlarıyla değerlendirilecektir.

Sonraki bölümde, Uİ disiplini teorileri ve anahtar kavramları çerçevesinde ilgili makalelerin analizi yapılacaktır. Bu kapsamda makaleler, realist, liberal ve inşacı yaklaşımlara göre değerlendirilmiştir.

3.1. Kuruluşundan Bugüne NATO

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde SSCB Doğu ve Orta Avrupa ülkelerini işgal etmiş ve bu ülkelerde demokratik seçimlerin yapılmasına izin vermemiş, Sovyet modelinde totaliter yönetimlerin başa geçmesini sağlamış, Batı Avrupa sınırına çok büyük konvansiyonel askeri yığınak yapmış, Türkiye’den Boğazlara ve Kuzey Anadolu’ya yönelik toprak taleplerinde bulunmuş, Yunanistan ve Balkan coğrafyasında baskısını hissettirmiştir. Bu duruma karşı Batı Avrupa ve ABD önlemler almaya başlamış, özellikle ABD bu dönemde, bölgenin güvenliğinin sağlanmasında NATO’nun kuruluşuna öncülük etmiş ve mali yükünü sırtlamış, Avrupa’nın ekonomik olarak kalkınması hususunda gerekli hibe ve kredilerin verilmesi için her türlü desteği sağlamıştır. Görüldüğü gibi, NATO’nun kuruluş sebebi, daha önce eşi benzeri görülmemiş güç dengesi içerisinde iki bloktan oluşan dünya düzeninde Sovyet tehdidi altında bulunan Avrupa coğrafyasını savunmak olmuştur.

Bu misyonla hareket eden bir ortak savunma örgütü olan NATO’nun ilk olarak askeri doktrinine bakmamız gerekmektedir. Bu dönemde NATO’nun ana tehdit algılamaları Batı Almanya’nın doğusu üzerinde yoğunlaşmaktaydı. ‘*Merkez Cephe*’

olarak adlandırılan Batı Avrupa'nın savunulmasına önem verilmesinin sebeplerinden biri, Sovyetlerin dönemin askeri doktrininin baskın şekilde taarruza ve mekanize birliklerin yıldırım stratejisine dayanmasıydı. Doğu Almanya ve Çekoslovakya'da yoğunlaşan Varşova tankları ve piyade birliklerinin büyük bir hızla Batı Almanya'ya girerek iki üç hafta içinde Manş Denizi ile Atlantik kıyılarına ulaşacağı üzerine dayanıyordu. Bu nedenle, birliğin askeri doktrini *Topyekün Mukabele* olarak adlandırılan nükleer silahlar üzerine dayanıyordu (Karaosmanoğlu, 2014, s. 8). Bu stratejiye göre, SSCB, Avrupa'ya konvansiyonel silahlarla saldırması halinde bile, NATO bu saldırıya nükleer silahlarla karşılık verecekti (Doğan, 2005, s. 7). Bu dönemde, Merkez bölge dışında ikinci derece öneme sahip bölge İttifakın güney kanadıdır. İtalya, Türkiye, Yunanistan, Portekiz ve 1982'deki genişleme üye olan İspanya, bu bölgenin savunulmasında görev üstlenen ülkelerdir. Bu kanadın en önemli görevi, tehdit algılamasının ve askeri doktrinin temelini oluşturan Merkez Cephe'nin savunmasına ve güvenliğine destek olmaktır.

1960'lı yıllarla birlikte Sovyetlerin nükleer teknolojide ilerleme sağlaması, nükleer silahlarla Amerika kıtasını vuracak kapasiteye ulaşması ve Küba Füze Krizi sonrası başlayan Yumuşama Dönemiyle birlikte NATO, *Topyekün Mukabele* stratejisini terk edip *Esnek Mukabele* stratejisini benimsemiştir. Harmel Raporu da bu durumun resmiyete döküldüğünün bir işaretidir. Bu rapora göre, Doğu-Batı arasındaki tansiyonun düşürülmesi, sorunların işbirliği yoluyla çözülmesi yönünde adımlar atılmasını salık verirken, askeri strateji olarak da Avrupa savunmasında nükleer silahlara verilen ağırlığın azaltılmasını öngörmektedir (Kaplan, 2007).

Bu askeri doktrinler çerçevesinde hareket eden NATO, SSCB'ye karşı, iki boyutlu bir siyasi anlayışı takip etmiştir. İlki, caydırma ve koruma misyonu ifa ederek, karşı bloku askeri bakımdan dengeleme amacı güderken, bir yandan da Sovyet blokuyla ortaya çıkan uyuşmazlıkları barışçı yollarla çözmek amacıyla politikalar ve davranış politikaları oluşturmuştur (Karaosmanoğlu, 2014, s. 6). Bu iki nokta dışında NATO'nun farklı politikalar da benimsediğini söyleyebiliriz. David S. Yost'un belirttiği politikalar şunlardır:

- ABD ile Avrupa arasındaki sürekli kurumsal bir bağlantı kurarak, ABD'nin askeri ve siyasi varlığının ve güvenlik taahhütlerinin devamlılığını sağlamak

- Avrupa devletleri arasındaki yapısal çatışma sebeplerini ortadan kaldırmak ve birliğin üyeleri arasındaki sorunların çözümüne yönelik doğrudan ve dolaylı olarak katkı sunmak
- Almanya'nın yeniden güçlenmesine yönelik endişeleri bulunan ülkelerin, Fransa gibi, kaygılarını gidermek
- Soğuk Savaş süresince üye devletlerin savunma planlarını, güvenlik politikalarını, kuvvet konuşlandırmalarını, silah tedariklerini NATO'nun planlarına ve standartlarına göre düzenlemeleri gerekmiştir (Karaosmanoğlu, 2014, s. 7-8).

NATO'nun örgütsel anlamda değişimi evreler halinde de incelenebilir. Nejat Doğan (2005), 1949-1999 yılları arasında İttifakın geçirdiği örgütsel dönüşümü dört ana döneme ayırmıştır: Birincisi; 1949-1962 yılları arasında yer alan ilk dönem özünde iki blok arasında yoğun rekabeti ve gerginliği içinde barındırır. Kore Savaşı göstermiştir ki, Doğudan gelen tehdit salt politik değil, aynı zamanda askeri bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle İttifak, *Kitlesel Karşılık* stratejisini benimseyerek nükleer silahlara ağırlık vermiştir. İkinci dönem, 1963-1969 dönemidir. Bu dönem iki kutup arasında yumuşamanın yaşandığı görülür. Küba Füze Krizi açık bir şekilde göstermiştir ki, iki blok arasında nükleer bir savaş mümkündür. Böylesi bir savaşın yaratacağı yıkımdan çekinilmiş askeri stratejide *Esnek Mukabele* anlayışı benimsenmiş ve ayrıca 1975 yılında Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanmasıyla Avrupa güvenlik rejimi doğmuştur. Üçüncü dönem, 1970-1984 yılları arasına denk gelir. Bu dönemde, iki blok arasında güç kullanılmaması düşüncesi kabul görmüş ve NATO'da örgütsel statüko korunmaya çalışılmıştır. Son dönemde ise, SSCB'nin ve Varşova Paktı'nın dağılmasıyla NATO'nun amaç ve araçlarında dönüşümün yaşandığı dönem olmuştur.

Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte NATO, uluslararası sistemde yaşanan değişimlere mukabil değişimler yaşamıştır. SSCB tehdidinin ortadan kalkmasıyla Avrupa'nın güvenliği ve Avrupa savunması misyonuyla kurulmuş ittifak, kendisine yeni roller biçilen bir küresel güvenlik örgütüne dönüşmüştür. Bu dönüşümü, yapılan zirveler ve halka açık ilan edilen⁵ Stratejik Konseptler aracılığıyla yeni güvenlik ortamını şekillendiren tehditlerin ve riskleri belirlemeye çalışmıştır.

⁵ Soğuk Savaş döneminde kapalı kapılar ardında belirlenen ve ilan edilen stratejilerden ziyade, bu dönemde NATO, kendini geniş kitlelere duyurma amacıyla hareket ederek Stratejik Konseptlerini ilk defa halka açık şekilde ilan etmiştir.

İlk olarak 1990 yılındaki Londra Zirvesi'ne bakmak gerekir. Bu zirvede alınan karara baktığımızda, NATO dağılan Varşova Paktı üyeleriyle düzenli diplomatik ilişkiler kurulması yönünde karar almıştır (Purtaş, 2005, s. 12). Bu karar bize NATO'daki dönüşümün sinyallerini verdiği söylenebilir.

1991 yılına geldiğimizde Roma Zirvesi'nde NATO ilk Stratejik Konseptini açıklamıştır. İlk olarak 1989 sonrası Orta ve Doğu Avrupa'da yaşanan önemli değişiklikler NATO'nun amaçlarına ulaşmada gösterdiği gayretin Avrupa güvenlik ortamını önemli ölçüde geliştirdiği belirtmiştir. Varşova Paktı'nın üyeleri dağılmakla kalmamış, Batı'ya karşı ideolojik düşmanlığa da son vermişlerdir. Bu ülkeler, çoğulcu demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı ve piyasa ekonomisini benimsemişler ve bu değerleri gerçekleştirme gayesini destekleyen politikalar takip etmeye başlamışlardır (NATO, 1991).

Yeni Stratejik Konseptte göre ittifakın güvenliği geçmişin baskın tehdidinin aksine, riskler, doğada çok yönlü ve çok yönlüdür; bu da onların tahmin edilmesini ve değerlendirilmesini zorlaştırır. Avrupa'da istikrar ve İttifak üyelerinin güvenliği korunacaksa NATO bu risklere cevap verebilmelidir. Bu riskler, etnik rekabetler ve bölgesel uyuşmazlıkların da dâhil olduğu ciddi ekonomik, sosyal ve politik zorluklardan doğabilecek dengesizliklerin olumsuz sonuçlarından kaynaklanması muhtemeldir. Ayrıca balistik füze denemeleri, kitle imha silahları ve silah teknolojisinin yayılmasının ittifakın bazı üyelerini tehdit ettiği belirtilmiştir (NATO, 1991).

Konseptin ilan edilmesinden bir ay sonra önemli bir karar alınmıştır. Bu karar neticesinde, 1990 yılındaki Londra Zirvesini destekler nitelikte, dağılan Varşova Paktı üyeleri dâhil birçok ülkeyi içeren, Bulgaristan, Çek ve Slovak Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya ve Romanya, Kuzey Atlantik İş Birliği Konseyi (KAİK) kurulmuştur. Bu Konseyin amacı, ilgili devletlerle diyalog, ortaklık ve işbirliğine davet edilerek NATO dışında bir güvenlik şemsiyesi altında bu devletlerin savunma ve güvenlik taleplerine cevap verilmeye çalışılmıştır (Purtaş, 2005, s. 12).

Ocak 1994'te yapılan NATO Brüksel Zirvesi'nde alınan kararla *Barış İçin Ortaklık* programı (BİO) uygulanmaya konmuştur. Bu oluşumla NATO üyeleri ile Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinin güvenlik endişeleri giderilmeye çalışılırken, diğer yandan Rusya'yı Avrupa'dan uzaklaştırmamak ve tekrar gerilimli yıllara dönmeme gayesi etkili olmuştur. Mayıs 1997'de ise, KAİK isim değiştirerek Avrupa Atlantik İşbirliği Konseyi Adını almıştır (Doğan, NATO'nun Örgütsel Değişimi, 1949-1999, 2005, s. 28).

1999 yılında yapılan Washington Zirvesi önemli kararların alındığı zirvelerden biridir. İlk olarak ittifak yeni bir Stratejik Konsept yayımlama ihtiyacı hissetmiştir. Bu konsept, Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan etnik çatışmaların olduğu bir ortamda ilan edilmiştir. Yine bu belgede ittifakın güvenliğini etkileyebilecek unsurlara yer verilmiştir. Bunlar; terör, sabotaj ve örgütlü suçlar olarak belirtilmiştir. Yine aynı şekilde önceki konseptte belirtilen risklerin, kitle imha silahları, yeni teknolojilerin yayılması ikmal yollarının, taşımacılığın ve uluslararası ticaret güvenliğinin altı çizilmiştir (Karaosmanoğlu, 2014, s. 15).

Diğer bir önemli karar ise, 1997 yılı Madrid Zirvesi'nde birliğe katılım görüşmelerine davet edilen Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın bu zirvede İttifakın birer üyesi olmasının ilan edilmesidir. Böylece, İttifak on dokuz üyeye ulaşmış, genişleme yolunda kararlılığını sürdüreceğini teyit etmiştir (Purtaş, 2005, s. 14).

Ayrıca, bu konsept; NATO'nun temel yükümlülüklerini düzenleyerek "temel güvenlik görevlerini" açıklamıştır. Bunlar; güvenlik danışmanlığı, savunma ve caydırıcılık, kriz yönetimi ve krizlerin önlenmesine yönelik katkı koyulması, ortaklık ve iş birliğidir (NATO, 1999)

2000'li yıllara gediğimizde NATO, terörizmle mücadeleye ağırlık vermeye başlamıştır. 11 Eylül 2001'de gerçekleşen saldırılar sonrası, İttifak ilk defa 5. maddesini işleterek Afganistan'a müdahalede bulunmuştur. 2002 Prag Zirvesi'nde kabul edilen Terörizme Karşı Savunma Konsepti kabul edilmiş, NATO Mukabele Gücü (*Response Force*) oluşturulmuş, böylelikle NATO'nun faaliyet alanı üyesi devletlerin topraklarıyla sınırlı kalmamış, terörizmle mücadele ve diğer misyonlar çerçevesinde hareket eden bir küresel güvenlik örgütüne dönüşmüştür (Ekşi, 2017, s. 57). Ayrıca büyük çapta bir genişleme hamlesi ile Estonya, Litvanya, Letonya, Slovakya, Slovenya, Bulgaristan ve Romanya üyelik görüşmeleri amacıyla toplantıya davet edilmiş, 29 Mart 2004 yılında Brüksel'de yapılan toplantıda bu ülkeler NATO'nun birer üyesi olarak kabul edilmişlerdir.

2004 yılı İstanbul Zirvesi birçok konuda önemli meselelerin görüşüldüğü bir toplantı olmasının yanında, önceki zirvelerde alınan kararların teyit edildiği bir zirve olmuştur. İlhan Uzel'e (2004) göre, bu zirvenin ana gündemi, ABD ile Almanya ve Fransa arasındaki anlaşmazlıkların⁶ giderilmesi, fikir ayrılıklarının düzeltilmesi ve

⁶ ABD'nin Irak müdahalesine AB içindeki Avrupalı kanat destek vermemiş, bu durum karşısında ABD Avrupa'yı "eski ve yeni Avrupa" olarak sınıflandırarak Transatlantik ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur. İkinci olarak NATO'un alan dışı operasyonlar düzenlemesi yine aynı ülkeler arasında

NATO için Ortadoğu’da yeni görev alanlarının belirlenmesidir. “*Alan Dışılık*” kavramıyla Orta Doğu bölgesine iki yoldan girmeye çalışıldığı görülmektedir. İlki, 1994’ten beri devam eden “*Akdeniz Diyalogu*” çerçevesinde Cezayir, Mısır, Ürdün, Fas, Moritanya, Tunus ve İsrail ile kurulan siyasi temasları içermekteydi. İstanbul Zirvesi’nde bu oluşum, “*İstanbul İşbirliği Girişimi*” adını alarak iki açıdan genişletilmiştir. İlki Körfez İşbirliği Konseyi adı altında Ortadoğu ülkelerini kapsarken, ikincisi Akdeniz’de “*Aktif Çaba*” (*Active Endeavour*) adını alan, denizdeki terör faaliyetleri, insan kaçakçılığı gibi girişimleri engellemeye yönelik bir operasyonların güçlendirilmesi amacı taşıyan bu oluşuma yönelik olmuştur. NATO’nun Orta Doğu’ya girişinin ikinci yolu, Irak üzerinden olmuştur.

2010 yılına geldiğimizde ittifakın yeni bir stratejik dönüşüme ihtiyaç duyduğu gözlemlenmiş, bunun neticesinde Lizbon’da yapılan zirvede yeni bir Stratejik Konsept hazırlanmıştır. Diğer konseptlerde olduğu gibi, bir önceki konseptlerde amaçlara, tehdit algılamalarına ve risklere eklemeler yaparak evrimleşen bir metin ortaya çıkmıştır. Örneğin: 1999 yılında hazırlanan konseptte terör, sabotaj ve örgütlü suçlar birer “güvenlik riski” olarak görülürken, 2010’daki Konseptte bu riskler “doğrudan tehdit” olarak vurgulanmış ve siber güvenlik tehdidine dikkat çekilmiştir. Ayrıca, 2010 Konseptinde yeni teknolojilerin doğurduğu güvenlik risklerinin, ikmal hatlarının, taşımacılığın ve uluslararası ticaretin güvenliğinin önemi vurgulanmıştır (Karaosmanoğlu, 2014, s. 14).

2010 Stratejik Konsepti, üye ülkelerin ve toplumların güvenlik ve savunma ihtiyacını ana kural ve amaç olarak yinelemektedir. İttifak, bu ihtiyacın sağlanması için üç görevi yerine getirmeyi taahhüt etmektedir:

- Toplu savunma. Washington Antlaşması’nın 5. Maddesi uyarınca NATO üyeleri daima birbirlerini bir saldırıya karşı koruyacaklardır. Bu taahhüt ciddiyetini ve bağlayıcılığını sürdürmektedir. NATO herhangi bir saldırı tehdidini caydıracak, böyle bir tehdit veya İttifak’ın veya bireysel olarak müttefiklerin temel güvenliğine yönelik yeni güvenlik sorunları karşısında savunma sağlayacaktır.
- Kriz Yönetimi. NATO geniş bir yelpazedeki tüm krizlerle çatışma öncesinde, çatışma sırasında ve sonrasında başa çıkabilecek sağlam siyasi ve askeri yeteneklere sahiptir. NATO, İttifak’ın güvenliğini tehdit etme olasılığı taşıyan

krizleri daha çatışmaya dönüşmeden önce yönetebilmek; süregelen çatışmaları İttifak güvenliğini tehdit ettiği noktada durdurabilmek; ve çatışma sonrasında Avrupa-Atlantik güvenliği açısından ihtiyaç duyulan istikrarın sağlanmasına yardımcı olmak için uygun siyasi ve askeri araçları kullanacaktır.

- İşbirliğine dayanan güvenlik. İttifak, sınırlarının ötesindeki siyasi ve güvenlikle ilgili gelişmelerden etkilenebilir ve bunları etkileyebilir. İttifak, ilgili ülkelerle ve diğer uluslararası örgütlerle ortaklıkları vasıtasıyla; silahların kontrolü, nükleer silahların yayılmasını önleme ve silahsızlanmaya aktif biçimde katkıda bulunarak; ve İttifak üyeliği kapısını NATO standartlarına haiz tüm Avrupa demokrasilerine açık tutmak suretiyle uluslararası güvenliğin pekiştirilmesi konusunda aktif olacaktır (NATO, 2010).

Görüldüğü gibi, NATO, bu üç amaç dâhilinde 5.maddeye vurgu yaparak caydırma görevini halen sürdürdüğünü, alan içi ve dışı barışı koruma operasyonlarını, çatışmaların önlenmesini kapsayan bir dizi amaçlar beyanında bulunmuştur.

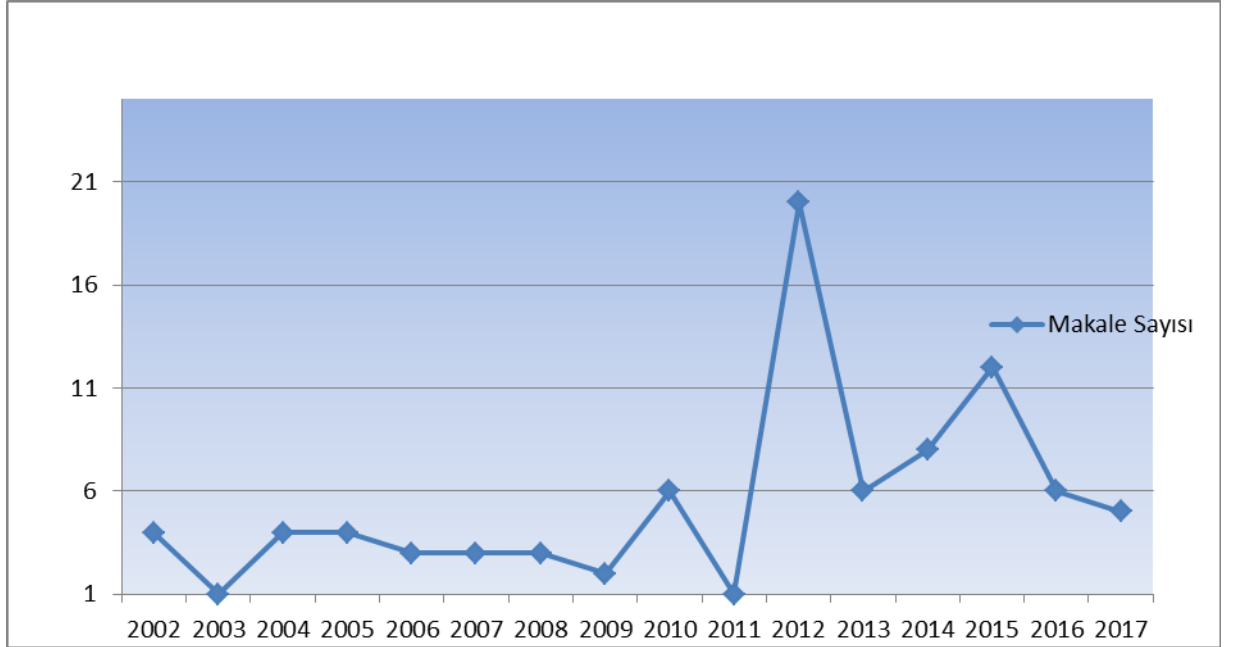
Yakın dönem zirveler içerisinde önemli kararların alındığı zirvelerden biri, 2016 Varşova Zirvesidir. Bu zirveye damgasını vuran gelişme Rusya ile yaşanan Ukrayna Krizi olmuştur. Rusya'nın Ukrayna krizindeki rolü sebebiyle İttifakın Doğu ve Orta Avrupa ile Baltık ülkeleri Rus tehdidini yoğun şekilde hissetmeye başlamışlardı. Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya'nın Batıyla uyumlu ilişkileri içinde olacağı beklentisiyle hareket eden İttifak, Avrupa'daki askeri varlığını kaldırmak durumunda kalmıştı. Bu zirve sonrasında, Rus tehdidi hisseden üye ülkelerin, çekincelerini anlayışla karşılayan İttifak, bölgeye asker konuşlandırma kararı almıştır. Zirveden çıkan karara göre, Polonya 100 Amerikan askerini, Letonya Kanada, Estonya İngiltere ve Litvanya Alman askerlerini topraklarında kabul etmiştir. Böylece, Soğuk Savaş sonrası dönemde ilk kez Doğu sınırında Rus tehdidi karşısında askeri önlemler almaya gitmiştir. İkinci olarak İttifak caydırıcılık konusunda teminatın ötesinde somut bir adım atmıştır (Güney, 2016).

Son dönemde yaşanan en önemli gelişme, 2009'daki Arnavutluk ve Hırvatistan genişlemesinden sonra yaşadığı Karadağ'ın NATO'nun 29.üyyesi olmasıdır. 2015 yılında İttifak'a daveti alan ülke, 2017 yılında İttifak'ın resmi bir üyesi olmuştur.

3.2. Türkiye’deki NATO Çalışmalarının Genel Değerlendirmesi

Araştırma için toplanan ve incelenen 88 makalenin yıllara göre dağılımı grafikte görüldüğü gibi değişkenlik göstermektedir. Kimi yıllar, NATO’yla alakalı yazılmış eser bulunmazken, kimi yıllarda ise sayılar ortalamanın üzerinde yer almaktadır. Fakat, 2012 yılından itibaren diğer yıllara nazaran NATO’ya yönelik ilginin arttığını söyleyebiliriz. 2012 ve 2014 yıllarında sayının dramatik biçimde artmasında, Türkiye’de disiplinin amiral akademik dergisi sayılan *Uluslararası İlişkiler Dergisi*’nin özel yayınlarının etkisinden söz edilebilir.

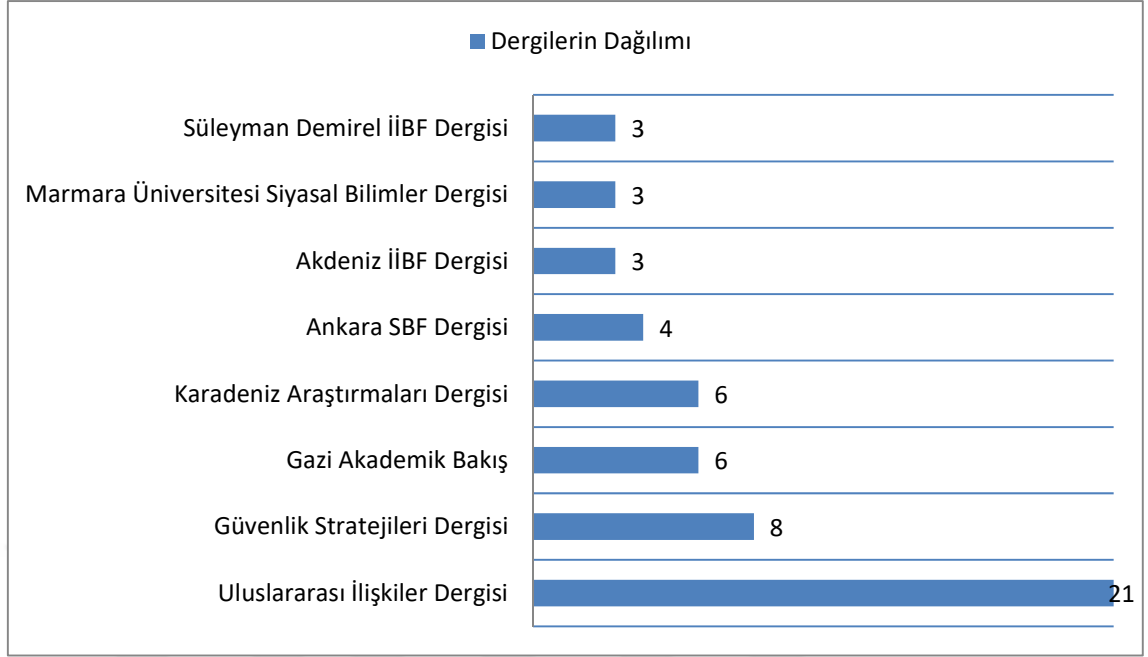
2002-2016 Yıllarındaki NATO Makaleleri

Grafik 1. 2002-2016 Yıllarındaki NATO Makaleleri

Makalelerin dergileri göre dağılımı ise aşağıdaki grafikte belirtilmiştir. Görüldüğü gibi, 88 makalenin 54’ü ilgili 8 dergide yayımlanmıştır. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 21 makale ile açık ara en çok yayın yapan dergi olmuştur.

NATO Makalelerin Dergilere Göre Dağılımı

Grafik 2. NATO Makalelerin Dergilere Göre Dağılımı

İncelenen makalelerin teorik olarak sınıflandırılması yapıldığında, varılan sonucun pek de şaşırtıcı olmadığını söyleyebiliriz. Öncelikle, şunu vurgulamak gerekir ki; incelenen makalelerin yaklaşık dörtte biri, teorik değerlendirmeden ziyade alan ve bölge çalışmalarının öne çıktığı rapor türü öneriler içeren eserler konumundadır. Daha farklı bir ifadeyle, bu eserlerde teori vurgusu olaya nazaran daha geri planda kalmaktadır.

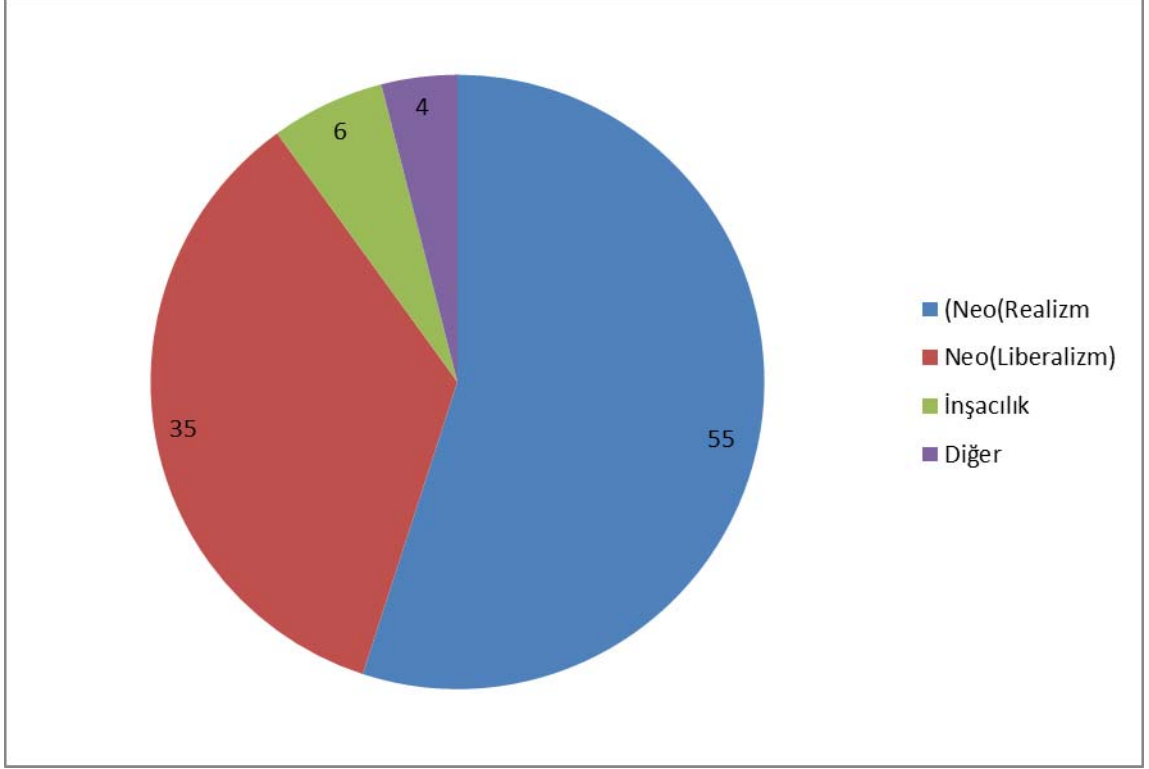
Teorik sınıflandırma yapıldığına karşımıza çıkan sonuç, (Neo)realizmin %55'e yakın oranda makalelerde en sık başvuru alanı olduğu görülmektedir. Realist teoriden yararlanıldığı eserlerde, *ulusal çıkar, bölgesel rekabet, jeopolitik, caydırıcılık, rekabet, tehdit algılamaları* gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır.

İkinci olarak (Neo)liberal teorinin %35'e yakın oranda kullanıldığı görülmektedir. Öne çıkan kavramlar, *işbirliği ve karşılıklı bağımlılık, uluslararası örgütlerin barışa katkısı, kamuoyu- dış politika etkisi, iç-dış politika ilişkisi ve sivil-asker ilişkilerinin demokratikleşmeye etkisi* olmuştur.

Belirtildiği üzere, Türk akademisyenleri arasında da Uİ disiplinin geleneksel teorilerinin daha yaygın olarak kullanıldığı göze çarpmaktadır. (Neo)realizm ve (Neo)liberalizmden %'90'a yakın oranda yararlanıldığı görülmektedir. Diğer bir

ifadeyle, eleştirel yaklaşımların oranı %10 civarında olduğu gözlemlenmiştir. Aşağıdaki grafikte, açık bir şekilde görülmektedir:

Makalelerdeki Teori Kullanım Yüzdeleri

Grafik 3. Makalelerdeki Teori Kullanım Yüzdeleri

Bundan sonraki bölümde, ilgili 88 makalenin detaylı teorik analizi üzerinde durulacaktır.

3.3 Realist Değerlendirme

NATO çalışmalarında Türk akademisinin eserlerinde oransal olarak en çok yararlandığı teori, (Neo)realizm olmuştur. Makalelerin yarısından fazlasında bu teorinin kavramlarından yararlanılmıştır. Makalelerde öne çıkan kavramlar, *bölgesel rekabet*, *jeopolitik önem*, *dengeleme*, *hegemonya*, *ulusal çıkar*, *enerji güvenliği*, *tehdit algılamaları*, *caydırıcılık* gibi konular olmuştur. Sıtkı Egeli'nin, *Füze Tehdidi ve NATO Füze Kalkanı: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme* veya Serhat Güvenç'in *NATO'nun Evrimi ve Türkiye'nin Transatlantik Güvenliğe Katkıları* adlı eserleri bu konulara örnek verilebilir.

Soğuk Savaş sonrası NATO çalışmaları bağlamında realist değerlendirmeler ışığında Türk akademisinin öne çıkardığı kavramlardan ilki jeopolitik, bölgelerin jeostratejik önemi ve bu minvalde bölgesel rekabet olmuştur. Ukrayna Krizi, Gürcistan-Rusya Savaşı sonrası Karadeniz'in güvenliği meselesi, NATO-Rusya rekabeti öne çıkan temaların başında gelmektedir. Bölgesel rekabet temasının yoğun şekilde işlendiği bir diğer olay, AB'nin OGDH kararı ve AB'nin kendi ordusunu kurma isteği olmuştur. Daha açık bir ifadeyle, Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemde yumuşak gücüyle yer edinmek isteyen AB ve bu dönemin en güçlü devleti arasındaki ABD arasındaki Avrupa güvenliğini kimin sağlayacağı üzerinde yaşanan rekabettir. Bu rekabetin altında yatan ana unsur olarak AB'nin, tek kutuplu düzende ABD'yi dengeleme stratejisi yürüttüğü siyaseti ön plana çıkmaktadır. ABD'yi dengeleme konusunda, AB içerisindeki İngiltere'nin başını çektiği Atlantikçi grup dahi ulusal çıkarları gereği dengeleme stratejisini savunduğu belirtilmektedir. Kosova Krizi'nde ABD'nin askeri yeteneklerinin kullanılması, NATO'nun alan dışı müdahalelerde bulunması gibi konular dengeleme stratejisinin uygulanması gerektiğinin bir işareti olarak Türk akademisince yorumlanmıştır. M. Gürkaynak'ın *Soğuk Savaş Sonrası NATO ve Avrupa Güvenliği* veya S. Demir'in, *Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri* adlı eserleri bu konulara örnek gösterilebilir.

Bir diğer önemli tema, realist teorisyenlerin öne sürdüğü gibi, NATO'nun ABD'nin çıkarlarına hizmet eden bir örgüt olduğu düşüncesidir. Bu düşünce Türk akademisyenlerce de paylaşılmaktadır. Özellikle Karadeniz güvenliği konusunu işleyen makalelerin yoğun bir şekilde bu değerlendirmede bulunduğu gözlemlenmiştir. Örneğin; Burçin Canar'a (2012) göre Soğuk Savaş Sonrası döneme damgasını vuran *Yeni Dünya Düzeni* çerçevesinde dış politikasını ve hegemonyasını genişletmek isteyen ABD, bölgeye olan ilgisini arttırmıştır. Bu ilginin artmasında gerek akademik çevreden gerek ulusal belgelerin etkisi vardır. ABD, bu politikalarını belirli araçlar üzerinden gerçekleştirmektedir. NATO'nun genişlemesi, renkli devrimlerin desteklenmesi, bölge devletlerine yönelik Amerikan yardımların bu araçların en önemlileridir.

NATO'nun düzenlediği müdahaleleri inceleyen eserlerde de, NATO'nun ABD'nin çıkarlarına hizmet eden bir örgüt olduğu düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Uluslararası hukuku hegemonyasının devamı için bu müdahaleleri gerçekleştirdiği iddiası kendisine yer bulmuştur. Ek olarak, bu müdahaleleri ABD'nin askeri yetenekleri kullanılarak gerçekleştirilmesi bu savı destekler nitelikte olduğu belirtilmektedir.

Buradan hareketle de zaten Avrupa'nın güvenliğini, yine ABD'nin sert gücü sayesinde korunacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

Enerji güvenliği meselesi öne çıkan bir diğer önemli tema olmuştur. Bu konu özelinde ele alınan eserlerin tamamına yakını realist teoriye yakın şekilde ele alınmıştır. Enerji güvenliği konusunda İttifakın sürdürdüğü politikalar dışında, üye devletlerin enerji bağımlılık düzeylerinin farklı olması nedeniyle ulusal çıkarların örtüşmemesi bazı kararların alınamamasında etkili olduğuna yer verilmektedir. Örneğin; NATO Bükreş Zirvesi'nde Gürcistan'ın NATO üyesi olması görüşmesi yapılmış fakat böyle bir karar alınamamıştır. Hâkim görüşe göre, Almanya ve Fransa'nın Rusya'ya olan enerji bağımlılıkları bu yönde bir kararın alınmasına engel olmuştur (Özkan, 2010, s. 3)

Realizmin özünü oluşturan ulusal çıkarları elde etme isteği hemen hemen her eserde yer edinmektedir. AB içerisindeki ülkelerin çıkarları, ABD'yle uyuşmadığında veya tam tersi durumda yaşanan anlaşmazlıklar, Türkiye-ABD-AB arasındaki çıkar uyuşmazlıkları oldukça ön plana çıkmaktadır. Örneğin; AB'nin Batı Avrupa Birliği'ni (BAB) lağvetmesi sonrası Türkiye'nin çıkarlarına ters düşmesi sonrası yaşanan gelişmeler veya ABD başta olmak üzere NATO üyesi ülkelerin Karadeniz politikaları ile Türkiye'nin çıkarlarının uyuşmaması gibi konular ulusal çıkarların önemini ortaya koymaktadır

Türkiye açısından ise daha çok güç dengesi, ulusal çıkarların korunması, tehdit algılamaları, jeopolitik önem bağlamında realist teori bakış açısıyla ele alınan makaleler göze çarpmaktadır. NATO müdahaleleri, bölgesel güvenlik ve rekabet minvalinde Türkiye'nin ulusal çıkarlarını nasıl koruyacağı, çıkarlara ulaşmada hangi yolu izleyeceği üzerine önerilerde bulunmuşlardır.

Çalışmalarda göze çarpan bir diğer konu da, Türkiye'nin NATO'ya askeri güç bağlamında yaptığı katkılardır. Diğer bir ifadeyle, Türkiye'nin NATO'nun kullanımına açtığı askeri üsler, füze ve radar sistemleri gibi unsurları öne çıkaran konulara yer vermişlerdir. Örneğin; Serhat Güvenç'in (2015) ifade ettiği gibi, Türkiye'nin İttifaka en önemli katkıları, diğer müttefiklere kıyasla daha üstün ve daha ucuz maliyetli bir orduya sahip olması ve coğrafi konumundan kaynaklı olarak NATO'nun tehdit algılamalarının kaynağı olan ülkelere komşu olması münasebetiyle Türkiye'nin, ittifak açısından emlak değerinin yüksek olmasıdır. Bu tür analizler örnek gösterilebilir.

3.4 Liberal Değerlendirmeler

NATO çalışmaları bağlamında (Neo)liberal teori kapsamında faydalanılan anahtar kavramlar, *işbirliği, uluslararası örgütlerin barışa ve işbirliğine katkısı, demokratikleşme, sivil-asker ilişkileri, iç politikanın dış politikaya etkisi ve uluslararası hukuk* olmuştur.

İlk olarak NATO özelinde karşımıza çıkan en önemli tanımlama, Soğuk Savaş döneminde bölgesel savunma örgütü olan NATO, Soğuk Savaş sonrası dönemde işbirliğine dayanan küresel güvenlik örgütüne evirildiğidir. Soğuk Savaşın kazanılmasında etkili olan NATO, Soğuk Savaş sonrası dönemde de üyesi olan devletlerin işbirliğini arttırarak ortak güvenlik alanında faydalı işler yapmaya devam ettiği vurgulanmaktadır. Soğuk Savaş bittikten sonra var olması için neden kalmamasına rağmen, varlığını devam ettirmesinin nedeni olarak devletlerarası işbirliğinin, uluslararası örgütlerin de sistemin önemli birer aktörü olduğunun kanıtı olarak değerlendirilmektedir. NATO'nun yayınladığı Stratejik Konseptler, yaptığı Zirveler ile işbirliğini daha ileri aşamaya taşıdığını belirtmektedirler.

Uluslararası örgütlerin barışa ve işbirliğine yaptığı katkılar sıklıkla işlenen bir diğer konu olmaktadır. Soğuk Savaş dönemi boyunca Batı değerlerinin savunulmasında ve Avrupa'da görülen en uzun barış döneminin yaşanmasında NATO'nun rolü yadsınamaz önemde olduğu vurgulanmaktadır. Diğer bir ifadeyle bu dönem boyunca demokratik, liberal kapitalist dünyanın korunması devlet-dışı bir aktör olan NATO sayesinde olmuş, Avrupa refahın, barışın ve huzurun merkezi olmuştur.

NATO, Soğuk Savaş sonrası dönemde meydana gelen olaylara da müdahil olmaya başlamıştır. Küresel güvenlik örgütü olma yolunda evrilen NATO, gerek Avrupa'da gerek bölge dışında insani müdahalelerde bulunmaya başlamıştır. Soğuk Savaş döneminde Avrupa'ya getirdiği barışı ve Avrupa'da koruduğu Batı değerlerini sorunlu bölgelerde uygulama görevini ifa etmektedir. Örneğin; Yugoslavya'nın dağılması sonrası patlak veren iç savaş, NATO nezdinde gerçekleştirilen, barışı koruma ve tesis etme amacı taşıyan Kosova ve Bosna müdahalesi sonrası son bulduğu görüşü belirtilmektedir.

İlgi çeken bir başka konu, iç politika-dış politika ilişkisi olmuştur. İç politikanın dış politikayı etkilediği görüşü, makalelerde ağırlıklı olarak NATO'nun demokratik değerleri benimseyen devletlerin biraraya gelerek oluşturduğu şekilde yer almaktadır. Bundan farklı olarak Şener Aktürk NATO genişlemesini ABD ve Rusya iç

politikalarına bakarak açıklamaya çalışmıştır. NATO'nun neden genişlediği sorunsalı üzerine uluslararası ilişkiler teorilerinin vereceği cevaplarının olmadığını veya yetersiz olacağını ima eden Şener Aktürk (2012), NATO'nun genişlemesini, Rusya ve ABD iç siyasal dinamiklerinin çakışmasıyla açıklanabileceğini belirtmektedir. ABD'de yapılan 1994 Kongre ve 2000 başkanlık seçimleri sonrası Cumhuriyetçilerin zaferi, Amerikan siyasetinde 'Doğu Avrupa Lobisi'nin tesiri etkili olmuştur, Öteki tarafta Rusya'da komünistlerin ve aşırı milliyetçilerin Duma'da etkisi, *Silovki* olarak isimlendirilen asker kökenli kişilerin yürütme erkinde güç kazanması, Rusya-ABD ilişkilerinin kutuplaşmada önemli rol oynadığını ve bu durumun NATO'nun genişlemesini tetiklediğini söylemektedir.

İç politika yapım süreci aşamasında olan aktörlerin ve kurumların dış politikaya etkisi de makalelerde yer edinmiştir. Bu tür eserlerin sayısının oldukça az olduğunu belirtmek gerekmektedir. Fakat yine de verilen eserler nitelik açısından diğer eserlerden farklılaşmaktadır. H. Emiroğlu'nun çalışması buna örnek gösterilebilir. H. Emiroğlu (2003), *Türkiye'nin Atlantik Pakta Giriş Süreci ve Türk Basınının Tutumu* adlı eserinde, Türkiye'nin NATO'ya giriş süreci içerisinde olduğu dönemde Türk basınının tutumunu incelemiştir.

Nicelik olarak sayılar düşük kalsa da nitelik ve çeşitlilik açısından liberal teoriden fazlaca yararlanıldığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda ele alınan bir diğer konu sivil – asker ilişkilerinin demokratikleşmeye etkisi, NATO'nun yürüttüğü kamu diplomasisi, kamuoyuyla ilişkisi gibi konular olmuştur. 2010'lu yıllarla birlikte bu yönde eserlerin verilmeye başlandığı görülmektedir. Fakat diğer konulara kıyasla azınlıkta kalmaktadır. Yaprak Gürsoy'un, *Türkiye'de Sivil-Asker İlişkilerinin Dönüşümünün Sebepleri* veya Metin Gürcan'ın, *Stratejik İletişim Modeli ve Güvenlik Alanına Uygulanabilirliği* adlı eserleri bu konulara örnek olarak gösterilebilir.

Son olarak ilgi çeken bir diğer konu, NATO müdahalelerinin uluslararası hukuktaki yeri ve uluslararası hukukça yorumu olmuştur. Genel görüş, NATO'nun Balkanlarda yürüttüğü müdahalelerin, BM Kurucu Antlaşması ve NATO Kuzey Atlantik Antlaşması'nda belirtilen düzenlemeler çerçevesinde hukuki olmadığıdır. NATO'nun Balkanlarda yürüttüğü müdahalelerin uluslararası hukuk bağlamında bir diğer önem çeken konu '*Koruma Sorumluluğu Kavramı*' olmuştur. Aynı şekilde, bu kavram etrafında müdahalenin uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde hukuki olup olmadığı değerlendirilmesi yapılmıştır. Zeynep S. Acar'ın, *Doktrinleşme Sürecindeki*

İnsani Müdahale: NATO'nun Kosova Müdahalesi ve Koruma Sorumluluğu Kavramı adlı eseri ilgili konuya örnek gösterilebilir.

3.5 İnşacı Değerlendirmeler

İnşacı teori, rasyonalist ve materyalist realizm ve liberalizmin aksine Güvenlik Çalışmaları bağlamında Soğuk Savaş sonrası dönemden itibaren disiplinde kabul görmeye başlamıştır. Rasyonalist teorilerin güç ve maddi gerçeklik analizlerine karşı çıkan İnşacı teori, disipline fikirler, kimlik, normların kurucu unsur olarak etkileri gibi sosyal yapıların sisteme etkisi üzerine odaklanmışlardır.

İnşacı teori her ne kadar disiplin içerisinde etkisi artırmaya ve daha çok kabul görmeye başlasa da NATO Çalışmaları bağlamında İnşacılıktan faydalanma oldukça sınırlı düzeyde kalmıştır. NATO makaleleri içerisinde İnşacı teori bağlamında analizlerde kullanılan anahtar kavramlar, *norm*, *kimlik*, *uluslararası örgütler* olmuştur.

İlk olarak en göze çarpan değerlendirme, NATO'nun belirli norm ve değerler temelinde oluşmuş bir örgüt olduğudur. Diğer bir ifadeyle, normların kurucu unsur olarak örgütlerin ortaya çıkmasında rol olabileceği üzerine yönelik analizler en dikkat çekici analiz olmuştur. Örneğin; Gülnur Aybet, (2012) Soğuk Savaş sonrası dönemde varlığını devam ettiren NATO'yu bir askeri ittifaktan ziyade, üyeler tarafından paylaşılan ortak değer ve normlar temelinde oluşmuş bir güvenlik toplumu olarak görür. Bu sebeple varlığını devam ettirdiğini iddia eder. Normların kurucu unsur rolüne dikkat çeken bir diğer analiz de, Nejat Doğan (2005), *The Signing of the North Atlantic Treaty: A Case For Multilateralism* adlı eseridir. Doğan bu çalışmada, devletlerin çoktarafılık normu çerçevesinde karşılıklı anlayışlar geliştirip işbirliğine gitmelerini incelemiştir.

İkinci olarak, kimlik bağlamında ele alınan eserler dikkat çekmektedir. Bu bağlamda ele alınan çalışmalarda örneğin NATO'nun sahip olduğu kimlikten ziyade Türkiye'nin NATO ittifakına dahil olurken Batı kimliğinin bir parçası olup olmadığını sorgulanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde NATO'nun demokratik değerlere sahip kimliği, Türkiye'nin de bu kimliğin bir parçası olması anlamına geldiği yönünde bir algının varlığından söz etmektedir. Lerna K. Yanık (2012), Türkiye'nin NATO'ya giriş süreci içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'deki milletvekillerinin, dışişleri bakanlarının ve cumhurbaşkanlarının konuşmalarına dayanarak kimlik oluşum sürecini incelemiştir. Bu bağlamda ulaştığı sonuç, Türk siyasi elitlerinin Türkiye'yi

konumsal, kültürel ve değer olarak Batı'nın bir parçası gördüğünü fakat işlevsel olarak Batı ve Doğu arasında, Batı'nın güvenlik sağlayıcısı olarak kurguladıklarıdır.

Son olarak, Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte ortaya çıkan yeni güvenlik problemlerinin eski yöntemlerle çözülemeyeceği anlayışını doğurduğu vurgulanmaktadır. Bu sorunlar sadece devletleri değil bireyleri ve toplumları etkiler hale gelmiştir. Bu sebeple devletler daha fazla diyalog ve işbirliğine ihtiyaç duyar olmuşlardır. Uluslararası örgütler de kendilerini bu yeni döneme uyarlamaya, sorunlara çözüm getirmeye çalışır hale gelmiştir. NATO'nun dönüşümünü de bu bağlamda değerlendirmek gerektiği vurgulanmıştır. Örneğin; Özlem Köseadağ (2013), güvenlik anlayışının geçirdiği dönüşümü BM ve NATO özelinden somutlaştırarak incelemiştir.

3.6 Bölge Çalışmaları

Önceki bölümlerde açıkça ifade edildiği gibi, NATO'yla ilgili yazılmış makaleler teorik değerlendirmeden ziyade ağırlıklı olarak bölge çalışmalarına odaklanmışlar veya kurumsal rapor niteliğinde NATO'nun kronolojik şekilde değerlendirmesini yapmışlardır.

NATO bağlamında ele alınan makalelerin en fazla ilgilendiği bölge, hiç kuşkusuz Avrupa olmuştur. Soğuk Savaş döneminde bölgenin SSCB tehdidinden korunması, savaş sonrası bölgenin toparlanması gibi konular ele alınmaktayken, Soğuk Savaş sonrası dönemde başarılı bir ekonomik entegrasyondan siyasal entegrasyona yönelen AB ve ABD arasındaki işbirliği ve çatışma dinamikleri üzerinde durmuşlardır. S. A. Açıkmeşe ve C. Dizdaroğlu'nun, *NATO-AB İlişkilerinde İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri* adlı eseri bu konuya örnek gösterilebilir.

AB ve ABD arasındaki çatışma dinamikleri oluşturan konular çeşitlilik göstermektedir. AB'nin kendi ordusunu kurma girişimleri, NATO'nun Afganistan müdahalesi, mali külfet paylaşımı, NATO-Rusya ilişkileri gibi konular yoğun şekilde makalelerde göze çarpmaktadır. Türkiye'nin AB ve ABD ile Avrupa bağlamında yaşadığı sorunlar da kendine yer bulmuştur. K.Kasım'ın, *NATO'ya ve ABD-AB İlişkilerine Etkisi Bakımından OADGP* adlı eseri buna örnek olabilir.

İkinci olarak karşımıza Karadeniz bölgesi çıkmaktadır. Karadeniz, coğrafi olarak oldukça kritik bir konumdadır. Avrupa, Kafkasya ve Orta Asya bölgelerine dek ulaşan stratejik konuma sahip bir mekândır. Coğrafi unsur olarak bakıldığında, Türkiye, Gürcistan, Ukrayna, Romanya, Rusya ve Bulgaristan'ın çevrelediği kapalı bir denizdir.

Siyasi ve kurumsal açıdan bakıldığında, birçok farklı ülkeyi içine alan bir bölge olma özelliğe sahiptir. Örneğin, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü ele alındığında, bu ülkelerin yanında Azerbaycan, Ermenistan, Arnavutluk, Sırbistan, Moldova ve Yunanistan'ın dâhil olduğu bir coğrafi sınırlar dışında siyasi bir alanı içine alan bir bölge olduğu görülmektedir. Bu sebeple, bu bölümün gerek NATO gerek ABD dış politikası açısından ele alınış biçimi siyasi ve kurumsal anlamda Karadeniz bağlamında olmuştur.

Soğuk Savaş dönemi içerisinde kanat bölgesi olma özelliği gösteren Karadeniz, Soğuk Savaş sonrası dönemde SSCB'nin dağılmasıyla birlikte önem kazanmaya başlamış, bölgede yeni devletler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu sebeple ortaya çıkan yeni bölgesel ve uluslararası sistemde NATO da bölgeye olan ilgisini arttırmıştır. Aynı ilginin Rusya tarafında da varlığı, bu bölgede NATO-Rusya ilişkilerini etkilemiştir. Bu sebeple Karadeniz bağlamında ele alınan makaleler, bu konuya eğilmiştir. A. Bağbaşıoğlu'nun, *Is NATO's Presence Fading in Russian Near Abroad in Times of Change ?*, adlı eseri örnek gösterilebilir.

Balkan coğrafyası en sık işlenen bölgelerden biri olmuştur. Bölgenin 90'lı yıllarda yaşadığı gerilimler, çatışmalar, insani müdahaleler başlıca konular olmuştur. NATO'nun Bosna ve Kosova müdahaleleri, uluslararası hukuk bağlamında değerlendirmeler de eserlerde yer bulmuştur. Bunlar dışında, Türkiye'nin dış politikasındaki yeri ve bölgenin Türkiye açısından önemi de bir diğer konu olmuştur.

Ortadoğu bölgesi, Soğuk Savaş sonrası dönemde her ne kadar uluslararası sistem içerisinde en sorunlu bölge de olsa NATO bağlamında ele alınması bunun tersi yönünde olmuştur. Ortadoğu'yla ilgili yazılmış makaleler daha çok Afganistan özelinde olmuştur. NATO'nun bölgede yürüttüğü politikalar, AB ve ABD arasındaki strateji farklılıkları, müdahalenin başarılı olup olmadığı ve genel olarak bölge politikalarının değerlendirilmesi gibi konular işlenmiştir. S. Özer, C. O. Uysal ve S. Atvur'un, *NATO ve AB'nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi* bu konuya örnek gösterilebilir.

Özetlemek gerekirse, NATO çalışmaları kapsamında yazılmış makaleleri incelediğimizde, realist değerlendirmelerin ağırlığı göze çarptığı görülmektedir. Makalelerin yarıdan fazlası realist değerlendirmeler içermektedir. Elde edilen bulguları, geleneksel yaklaşımlar bağlamında değerlendirdiğimizde %90lara yakın oranla karşılaşılmaktadır. Bu da bize aslında, NATO çalışmaları bağlamında eleştirel yaklaşımların sınırlı sayıda kullanıldığı görülmektedir.

BÖLÜM IV

4. SONUÇ

Çalışmamızın temel sorunsalı Türkiye’de güvenlik çalışmaları hangi teoriler etrafında, hangi konu başlıkları altında ve hangi dergilerde yapıldığı yönündedir. Çalışmamızda bu sorunsala cevap vermek için disiplinin öne çıkan üç teorisi, (Neo)realizm, (Neo)liberalizm ve İnşacılık anahtar kavramlar bağlamında özetlenmiştir. Bu kavramlar özelinde ilgili NATO çalışmaları incelenmiş ve buna göre bir sınıflandırma yapılmıştır.

Bu çalışmada en dikkat çeken bulgu ve sonuç, NATO çalışmaları bağlamında Türk akademisinin (Neo)realizm yaklaşımını yoğun bir şekilde kullandığı olmuştur. İncelenen tüm çalışmalar içinde %55’lere varan oranlarda bu teorinin kullanıldığı elde ettiğimiz sonuçların ilki olmuştur. Bu yaklaşımı kullanarak analiz yapan makalelerde öne çıkan kavramlar, bölgesel rekabet, jeopolitik önem, dengeleme, hegemonya, ulusal çıkar, enerji güvenliği, tehdit algılamaları, caydırıcılık gibi konular olmuştur.

Çalışmanın bir diğer bulgusu, (Neo)liberal teorinin hakim olduğu makalelerin oranı, %35’ler civarındadır. Çalışmamızın başında, Soğuk Savaş sonrası dönemde varlığını sürdüren en önemli uluslararası örgütlerden biri olduğu vurgulanan NATO’nun, liberal teori bağlamında daha fazla ele alınacağı beklentisi vardı. Çünkü genel kanı, Soğuk Savaş’tan Batı ittifakının başarıyla çıkmasındaki en önemli sebeplerden birini NATO’nun varlığıdır. Bu sebeple, (Neo)liberal teorinin ağırlığının (Neo)realizme nazaran daha fazla kullanılacağı beklentisi vardı. Fakat elde edilen bulgular beklentiyi doğrulamamıştır. Bunun en önemli nedeni NATO’nun genel UI disiplininde ve dış politika analizlerinde ağırlıklı (Neo)realist teori kapsamında değerlendirilen, (Neo)realizmin merkezinde yer alan bir örgüt olmasıdır.

Yine de (Neo)liberal teori bağlamında ilgili makalelerde anahtar kavram çeşitliliği (Neo)realizme göre daha fazla olmuştur. Bu konular; işbirliği, uluslararası örgütlerin barışa ve işbirliğine katkısı, demokratikleşme, sivil-asker ilişkileri, iç politikanın dış politikaya etkisi ve uluslararası hukuk gibi kavramlar ile alınmıştır. Oransal bağlamda ele alındığında konu çeşitliliğinin de bir hayli fazla olduğu görülmektedir.

Eleştirel yaklaşımlar bağlamında değerlendirildiğinde oran ve sayı oldukça düşük düzeyde kalmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde öne çıkan İnşacılık, Eleştirel Teori,

Feminizm gibi teorilerin kullanımı %10'larda kalmıştır. Bu bağlamda ele alınan teorilerde anahtar kavramlar daha çok, kimlik, normların kurucu unsur olarak rolü, hegemonya, tarihsellik gibi konularla sınırlı kalmıştır. Günümüz dünyasında yeni güvenlik sorunlarının ortaya çıktığı bu dönemde eleştirel yaklaşımlar bağlamında NATO'nun daha fazla ele alınması gerekmektedir. Örneğin: NATO çalışmaları bağlamında göç, insan güvenliği, çevre, toplumsal cinsiyet gibi konular ya hiç işlenmemiş ya da ilgili makalelerde birer alt başlık olarak geçmiştir. Toplumsal cinsiyet bağlamında Ö. Özdemir'in, *Değişen Uluslararası Güvenlik İnşasında Toplumsal Cinsiyet Meselesi* adlı makale bu konuda yazılan tek eser olarak örnek gösterilebilir.

Çalışmada elde edilen bir başka bulgu, teorik analiz dışında bölge çalışmalarının ön plana çıktığı görülmektedir. Kimi eserlerde bölge çalışmalarının teorik analizin önüne geçtiği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, teorik kaygıdan ziyade bölge çalışmaları eserin ana motivasyon kaynağı olmuştur.

Dergiler bağlamında elde edilen bulgu ise, Uluslararası İlişkiler Dergisi'nin 21 makaleyle NATO çalışmalarına yaptığı katkısıdır. Bu katkı sadece nicelik olmakla kalmamıştır. Dergide yayınlanan makalelere baktığımızda, geleneksel ve eleştirel yaklaşımların varlığı göze çarpmaktadır. Bu da ilgili derginin çoğulcu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Bu çerçevede Türkiye'de güvenlik ve NATO çalışmalar geleceğine ve bu alanda çalışan araştırmacılara yönelik şu öneriler verilebilir:

- Teorik altyapının daha sağlam olması gerekmektedir.
- Günümüz yeni güvenlik çalışmaları bağlamında eleştirel yorilerden daha sık yararlanılmalıdır. Bu durum disiplinin teorik çoğulculuğu ve konuların özgünlüğü açısından önemlidir.

Türkiye'de yapılan NATO çalışmaları niteliksel olarak tasnif edilerek, çalışmaların yoğunlaştığı ve zayıf kaldığı alanları tespit etmek amacıyla yapmış olduğumuz bu çalışmada erişim sağlayabildiğimiz, akademik makaleler incelenmiştir. Tarafımızca Türkiye'de uluslararası ilişkiler alanında yapılmış güvenlik çalışmalarını birincil kaynaklardan inceleyen ve bu çalışmaları sınıflandıran bir çalışmaya Türkçe literatürde rastlanmamıştır. Bundan dolayı bu çalışmanın özgün değeri ve bilimsel alana katkı kesimini Türkiye'de akademik alanda yapılmış NATO çalışmalarını birincil verilere dayanarak analiz etmesi ve sınıflandırması oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aktürk, Ş. (2012, Yaz). NATO Neden Genişledi ? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO'nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti. *Uluslararası İlişkiler*, 9(34), 73-97.
- Arends, J. F. (2009, Yaz). Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: "Güvenlik" Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları". *Uluslararası İlişkiler*, 6(22), 3-33.
- Aybet, G. (2012, Spring). The Evolution of NATO's Three Phases and Turkey's Transatlantic Relationship. *Perception*, 17(1), 19-36.
- Aydın, M. (2004, Bahar). Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği. *Uluslararası İlişkiler Cilt 1 Sayı 1*, 1(1), 33-60.
- Baylis, J. (2008, Yaz). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 69-85.
- Bilgiç, A. (2011, Bahar). Güvenlik İkilemi"ni Yeniden Düşünmek Güvenlik Çalışmalarında Yeni Bir Perspektif. *Uluslararası İlişkiler*, 8(29), 123-142.
- Burchill, S. (2009&2012). Liberalizm. *Uluslararası İlişkiler Teoriler* (A. Aslan, & M. A. Ağcan, Çev., s. 81-115). içinde İstanbul: Küre Yayınları.
- Canar, B. (2012). Soğuk Savaş Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Karadeniz Politikası. *Ankara üniversitesi SBF Dergisi*, 67(1), 49-80.
- Carr, E. H. (1989). The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations. Londra : Macmillian Press
- Doğan, N. (2005). NATO'nun Örgütsel Değişimi, 1949-1999. *Ankara SBF Dergisi*, 60(3), 70-108.
- Doğan, N. (2005). The Signing of the North Atlantic Treaty: A Case For Multilateralism. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(2), 33-57.
- Doyle, M. (1983, Summer). Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs. *Philosophy & Public Affairs*, 12(3), 205-235.
- Ekşi, M. (2017). Dönüşüerek Varlığını Sürdüren NATO'nun 2000'lerdeki Yeni Rolü: DEAŞ/ Terörizmle Mücadele ve Türkiye. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 43-72.
- Emiroğlu, H. (2003). Türkiye'nin Atlantik Paktına Giriş Süreci ve Türk Basınının Tutumu. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 0(28), 81-112.

- Eralp, A. (2011). Uluslararası İlişkiler Disiplinin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması. A. Eralp içinde, *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar* (s. 57-88). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ertem, H. S. (2008). Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: “Kimliğin Güvenliği” ve “Güvenliğin Kimliği”. *Güvenlik Stratejileri*(16), 177-237.
- Glaser, C. (1994-1995, Winter). Realists as Optimists: Cooperation as Self-help. *International Security*, 19(3), 50-90.
- Gözen, R. (2016). İdealizm. R. Gözen (Dü.) içinde, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (s. 67-117). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Güney, N. A. (2016, Temmuz 13). *NATO Zirvesi ve Türkiye: Varşova'da ne Oldu ?* Bilgesam: <http://www.bilgesam.org/incele/2484/-nato-zirvesi-ve-turkiye--varsova-da-ne-oldu-/#.XNW44RQzbIU> adresinden alınmıştır
- Gürkaynak, M., & Yalçiner, S. (2009, Güz). Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası İlişkiler*, 6(23), 73-92.
- Güvenç, S. (2015, Bahar). NATO'nun Evrimi ve Türkiye'nin Transatlantik Güvenliğe Katkıları. *Uluslararası İlişkiler*, 12(45), 101-119.
- Kant, I. (1960). *Ebedi Barış Üzerine Bir Deneme*. (Y. Abadan, & S. L. Meray, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Kaplan, L. (2007, İlkbahar). *NATO*. NATO: <https://www.nato.int/docu/Review/2007/issue1/turkish/history.html> adresinden alınmıştır
- Karaosmanoğlu, A. (2014, Kış). NATO'nun Dönüşümü. *Uluslararası İlişkiler*, 10(40), 3-38.
- Keohane, R., & Martin, L. (1995, Summer). The Promise of Institutional Theory. *International Security*, 20(1), 39-51.
- Keohane, R., & Nye, J. (2015). Güç ve Karşılıklı Bağımlılığı Yeniden Ele Almak. *Uluslararası İlişkiler*, 12(46), 79-104.
- Kissenger, H. (2016). *Dünya Düzeni*. İstanbul: Boyner Yayınları.
- Kösedağ, Ö. (2013). Değişen Güvenlik Anlayışının Uluslararası Örgüt Örnekleri Üzerinden Analiz edilmesi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*(25), 99-45.
- Küçük, M. (2016). Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık. R. Gözen (Dü.) içinde, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (s. 325-376). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

- Mearsheimer, J. (1994-1995, Winter). The False Promise of International Institutions. *International Security*, 19(3), 5-49.
- Mearsheimer, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Nanon & Company, Inc.
- Mearsheimer, J. (2010). Why is Europe Peaceful Today ? *European Political Science*, 9(3), 387-397.
- Morgenthau, H. (1994). Six Principles of Political Realism. In D. M. Phil Williams, *Classic Readings and Contemporary Debates in International Relations* (pp. 57-62).
- Morgenthau, H. J. (1962). *Politics in the Twentieth Century: The Decline of Democratic Politics (Vol. III)*. Illinois: the University of Chicago Press.
- NATO. (1991, Kasım 7-8). *The Alliance's New Strategic Concept*. NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm adresinden alınmıştır
- NATO. (1999, Nisan 24). *The Alliance's New Strategic Concept*. NATO: https://www.nato.int/cps/ie/natohq/official_texts_27433.htm adresinden alınmıştır
- NATO. (2010, KASIM 19-20). *NATO Stratejik Kavram 2010*. NATO: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf adresinden alınmıştır
- Özdemir, D. (2014, 04 18). *Otuz Yıl Savaşları ve Vestfalya Antlaşması*. Gazete Bilkent: <http://www.gazetebilkent.com/2014/04/18/otuz-yil-savaslari-ve-vestfalya-anlasmasi/> adresinden alınmıştır
- Özkan, G. (2010, Güz). Georgia's NATO Membership Within Context of The Black Sea Dimension of "The New Great Game". *Karadeniz Araştırmaları*(7), 1-22.
- Özpek, B. B. (2016). Liberalizm ve Uluslararası İlişkiler. R. Gözen (Dü.) içinde, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (s. 121-156). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Paker, E. B. (2012). *Küresel Güvenlik Kompleksi: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Purtaş, F. (2005). Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Dönüşümü ve Genişlemesi Çerçevesinde Türk-Amerikan Askeri İlişkileri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*(2), 7-31.
- Rumelili, B. (2014). İnşacılık/Konstrüktivizm. E. Balta (Dü.) içinde, *Küresel Siyasete Giriş* (s. 151-171). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Smith, C. R. (2012). Konstrüktivizm. S. Burchill (Dü.) içinde, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (A. Aslan, & M. A. Ağcan, Çev., s. 279-309). İstanbul: Küre Yayınları.
- Sönmezoğlu, F. (1995). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Tabak, H. (2014). Normlar ve Uluslararası İlişkiler: Türkçe Yazın için Geç Kalınmış bir Araştırma Gündemi. İ. Demir içinde, *Türkiye'nin Dış Politikası* (s. 19-46). Dora Yayınları.
- Uzgel, İ. (2004). İstanbul NATO Zirvesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 59(3), 255-260.
- Waltz, K. (1994). The Origin of the War in Neorealist Theory. In D. M. Phil Williams, *Classic Readings of International Relations* (pp. 63-73).
- Waltz, K. (2000, Summer). Structural Realism after the Cold War. *International Security*, 25(1), 5-41.
- Wendt, A. (1995, Summer). Constructing International Politics. *International Security*, 20(1), 71-81.
- Wendt, A. (2013, Güz). Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası. *Uluslararası İlişkiler*, 10(39), 3-43.
- Wikiwand. (Bilinmiyor). Wikiwand: https://www.wikiwand.com/tr/Wilson_%C4%B0lkeleri adresinden alınmıştır
- Yalvaç, F. (2011). Uluslararası İlişkilerde Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar. İ. Dağı, A. Eralp, F. Keyman, N. Polat, O. Tanrıseven, F. Yalvaç, & N. Yurdusev içinde, *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar* (s. 131-183). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Yanık, L. K. (2012). Atlantik Paketi'nden NATO'ya: Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Türkiye'nin Konumu ve Uluslararası Rolü Tartışmalarından Bir Kesit. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(34), 28-50.

EKLER

ÇALIŞMANIN YAZARI	ÇALIŞMANIN BAŞLIĞI	ÇALIŞMANIN YAYIMLANDIĞI DERGİ	ÇALIŞMANIN TARİHİ
ESRA ÇAYHAN	AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI	AKDENİZ İİBF DERGİSİ	2002
KAMER KASIM	NATO'YA VE ABD-AB İLİŞKİLERİNE ETKİSİ BAKIMINDAN OADGP	ANKARA AVRUPA ÇALIŞMALARI DERGİSİ	2002
SİNEM AKGÜL AÇIKMEŞE	HAS THE PERIOD OF CIVILIAN POWER OF EUROPE COME TO END?	ANKARA REVIEW OF EUROPEAN STUDIES	2002
ÇINAR ÖZEN	ESDP-NATO RELATIONS: CONSIDERATIONS ON THE FUTURE OF EUROPEAN SECURITY ARCHITECTURE	MİLLETLERARASI MÜNASEBETLER TÜRK YILLIĞI	2002
NEJAT DOĞAN	NATO'NUN ÖRGÜTSEL DEĞİŞİMİ, 1946-1999: KUZey ATLANTİK İTTİFAKINDAN AVRUPA-ATLANTİK GÜVENLİK ÖRGÜTÜ	ANKARA ÜNİVERSİTESİ SBF DERGİSİ	2005
NEJAT DOĞAN	THE SIGNING OF THE NORTH ATLANTIC TREATY: A CASE FOR MULTILATERALISM	İŞLETME FAKÜLTESİ DERGİSİ	2005
MUHARREM GÜRKAYNAK	SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO VE AVRUPA GÜVENLİĞİ	SÜLEYMAN DEMİREL Ü. SBF DERGİSİ	2005
KAMURAN GENÇBER	AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA SİSTEMİNDE NATO'NUN DISLANMA OLASILIGINA HUKUKSAL BİR BAKIŞ	İ. Ü. SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ	2006
SERTİF DEMİR	AVRUPA GÜVENLİK MİMARİSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE TÜRKİYE'NİN BU GÜVENLİK MİMARİSİNDEKİ YERİ	JOURNAL OF SECURITY STUDIES	2009
HÜSEYİN EMİROĞLU	TÜRKİYE'NİN ATLANTİK PAKTINA GİRİŞ SÜRECİ VE TÜRK BASINININ TUTUMU	İ.Ü. SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ DERGİSİ	2003

ZEYNEP MANAVOĞLU	NATO'NUN KOSOVA'YA MÜDAHALESİNİN ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN GEÇERLİLİĞİ	ULUSLARARASI HUKUK VE POLİTİKA	2008
SERHAN YALÇINER	PUTİN DÖNEM NATO RUSYA İLİŞKİLERİ	SÜLEYMAN DEMİREL İİBF DERGİSİ	2007
JÜLİDE KARAKOÇ	NATO'NUN KOSOVA MÜDAHALESİ VE ABD'NİN HEGEMONYA MÜDAHALESİ	GAZİ Ü. İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER DERGİSİ	2006
GÖKHAN KOÇER	TÜRKİYE'NİN BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTLARINA KATKISI	ULUSLARARASI İLİŞKİLER DERGİSİ	2006
GÖKHAN KOÇER	KARADENİZ'İN GÜVENLİĞİ: ULUSLARARASI YAPILANMALAR VE TÜRKİYE	GAZİ AKADEMİK BAKIŞ	2007
KAMER KASIM	SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ SONRASI KIBRIS SORUNU	GAZİ AKADEMİK BAKIŞ	2007
SANEM ÖZER	AVRUPA BİRLİĞİ RUSYA VE ABD'NİN AVRUPA GÜVENLİĞİNE FARKLI YAKLAŞIMLARININ TRANSATLANTİK İTTİFAKINA ETKİLERİ	AKDENİZ İ.İ.B.F. DERGİSİ	2008
AHMET ÖZTÜRK	RUSYA-GÜRCİSTAN KRİZİ: YEREL BİR ÇATIŞMA, KÜRESEL YANSIMALAR	USAK	2009
GÖKHAN ÖZKAN	GEORGIA'S NATO MEMBERSHIP WITHIN CONTEXT OF THE BLACK SEA DIMENSION OF "THE NEW GREAT GAME"	KARADENİZ ARAŞTIRMALAR I	2010
FUAT AKSU	KOSOVA KRİZİNDE TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKASI	YAKIN DOĞU Ü. SB DERGİSİ	2010
ARİF BAĞBAŞLIOĞLU	RELATIONS WITH "GLOBAL PARTNERS" IN THE FRAMEWORK OF NATO'S NEW PARTNERSHIP POLICY	GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ	2010
MEHMET AŞIK	KARADENİZ BÖLGESİNDEKİ DEĞİŞİMİN ANALİZİ	GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ	2010
ÖZER,SANEM;OĞUZUYSAL,CEREN;ATVUR, SENEM	NATO VE AB'NİN DEĞİŞEN GÜVENLİK	AKDENİZ İİBF	2010

	STRATEJİLERİNİN AFGANİSTAN ÖRNEĞİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ	DERGİSİ	
GÖKHAN ÖZKAN	SOĞUK SAVAŞ SONRASI ORTA ASYA VE KAFKASYA EKSENİNDE TÜRKİYE-NATO-RUSYA İLİŞKİLERİ VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NA YANSIMALARI	GAZİ ÜNİVERSİTESİ İİBF DERGİSİ	2010
ÖNER AKGÜL	SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE NATO-AB İLİŞKİLERİNDE REKABET- İŞBİRLİĞİ ANALİZİ VE TÜRKİYE FAKTÖRÜ	GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ	2008
GÜNGÖR, UĞUR;ÖĞÜN, MEHMET NESİP;ERZURUM, KEMAL	WILL THE INTERNATIONAL COMMUNITY FAIL IN AFGHANISTAN?	SAREM STRATEJİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ	2011
AHMET DAVUTOĞLU	TRANSFORMATION OF NATO AND TURKEY'S POSITION	PERCEPTION	2012
GÜLNUR AYBET	THE EVOLUTION OF NATO'S THREE PHASES AND TURKEY'S TRANSATLANTIC RELATIONSHIP	PERCEPTION	2012
CANAN EBRU SOKULLU	TÜRK KAMUOYUNDA NATO ALGISI	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2012
TARIK OĞUZLU	NATO VE TÜRKİYE: DÖNÜŞEN İTTİFAKIN SORGULAYAN ÜYESİ	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2012
SELİN BÖLME	SOĞUK SAVAŞ'TA NATO- ABD-TÜRKİYE ÜÇGENİNDE ASKERİ ÜSLER: SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2012
LERNA YANIK	ATLANTİK PAKT'INDAN NATO'YA: TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE TÜRKİYE'NİN KONUMU VE ULUSLARARASI ROL TARTIŞMALARINDAN BİR KESİT	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2012
NUR BİLGE CRİSS	TÜRKİYE-NATO İTTİFAKI'NIN TARİHSEL BOYUTU	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2012

ŞENER AKTÜRK	NATO NEDEN GENİŞLEDİ? ULUSLARARASI İLİŞKİLER KURAMLARI IŞIĞINDA NATO'NUN GENİŞLEMESİ VE ABD- RUSYA İÇ SİYASETİ	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2012
EMEL OKTAY	NATO'NUN DÖNÜŞÜMÜ VE KAMU DİPLOMASİSİ'NİN ARTAN ROLÜ	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2012
SALİH BIÇAKÇI	YENİ SAVAŞ VE SİBER GÜVENLİK ARASINDA NATO'NUN YENİDEN DOĞUŞU	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2012
MÜNEVVER CEBECİ	NATO, AB VE TÜRKİYE: OGSP AÇMAZI	MARMARA AVRUPA ÇALIŞMALARI DERGİSİ	2012
MUSTAFA KİBAROĞLU	NATO'NUN BALİSTİK FÜZE SAVUNMA SİSTEMİ VE TÜRKİYE	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2012
MEHMET EFE BİRESSELİOĞLU	NATO'NUN DEĞİŞEN ENERJİ GÜVENLİĞİ ALGISI: TÜRKİYE'NİN OLASI KONUMU	ULUSLARARASI İLİŞİLER	2012
HAKTAN BİRSEL	BAŞLANGIÇTAN GÜNÜMÜZE NATO SORUNSALI	SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ SBF DERGİSİ	2012
ELİF ÇOLAKOĞLU	NATO'NUN ÇEVREYE İLİŞKİN ROLÜ	DUMLUPINAR Ü. SBF DERGİSİ	2012
BURÇİN CANAR	SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN KARADENİZ POLİTİKASI	ANKARA Ü. SBF DERGİSİ	2012
MEHMET SEYFETTİN EROL, OKTAY BİNGÖL	AFGANİSTAN'DA GEÇİŞ SAFHASI VE 2014 SONRASI ÖNGÜRÜLER	GAZİ AKADEMİK BAKIŞ	2012
METİN GÜRCAN	STRATEJİK İLETİŞİM MODELİ VE GÜVENLİK ALANINA UYGULANABİLİRLİĞİ	GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ	2012
ÜMİT ÇELİK	SOĞUK SAVAŞ'TAN LİBYA OPERASYONU'NA NATO - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ	HISTORY STUDİES	2013
EMRE İŞERİ OĞUZ DİLEK	YENİ ENERJİ JEOPOLİTİĞİNDE NATO'NUN ENERJİ	GAZİ AKADEMİK BAKIŞ	2012

	GÜVENLİĞİNDE TAMAMLAYICI ROLÜ VE TÜRKİYE'NİN POTANSİYEL KATKILARI		
METİN GÜRCAN	DENGELEME Mİ YOKSA SORUMLULUK PAYLAŞIMI MI? AGSP	GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ	2013
ÖZLEM ÖZKÖSEDAĞ	DEĞİŞEN GÜVENLİK ANLAYIŞININ ULUSLARARASI ÖRGÜTLER ÜZERİNDEN ANALİZ EDİLMESİ	GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ	2013
ALİ KARAOSMANOĞLU	NATO'NUN DÖNÜŞÜMÜ	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2014
MİTHAT ÇELİKPALA	ENERJİ GÜVENLİĞİ: NATO'NUNYENİ TEHDİT ALGISI	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2014
SALİH BIÇAKÇI	NATO'NUN GELİŞEN TEHDİT ALGISI: 21. YÜZYILDA SİBER GÜVENLİK	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2014
SİNEM AKGÜL AÇIKMEŞE, CİHAN DİZDAROĞLU	NATO-AB İLİŞKİLERİNDE İŞBİRLİĞİ VE ÇATIŞMA DİNAMİKLER	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2014
YAPRAK GÜRSOY	TÜRKİYE'DE SİVİL- ASKER İLİŞKİLERİNİN DÖNÜŞÜMÜNÜN SEBEPLERİ	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2014
SITKI EGELİ	FÜZE TEHDİDİ VE NATO FÜZE KALKANI: TÜRKİYE AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2014
H. EMİN TAHMA	THE PATH TO AN ENTRECHING ALLIANCE: UTILITARIANISM AND HISTORICAL INSTITUTIONALISM IN COMMITTING TO NATO'S MISSILE DEFENSE SYSTEM	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2013
HASAN ÜRKÜT OĞUZ DİLEK	İRAN NÜKLEER PROGRAMININ TÜRK DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ	GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ	2014
SERHAT GÜVENÇ	NATO'NUN EVRİMİ VE TÜRKİYE'NİN TRANSATLANTİK GÜVENLİĞE KATKILARI	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2015
NURŞİN ATEŞOĞLU	NATO ZİRVESİ VE TÜRKİYE: VARŞOVA'DA NE OLDU?	BİLGE STRATEJİ	2016
ERHAN AKDEMİR	NATO'NUN KARADENİZ	KARADENİZ	2014

	POLİTİKASI	ARAŞTIRMALAR I	
ARİF BAĞBAŞLIOĞLU	IS NATO'S PRESENCE FADING IN RUSSIAN NEAR ABROAD IN TIMES OF CHANGE?	KARADENİZ ARAŞTIRMALAR I	2015
ZEYNEP SELİN ACAR	DOKTRİNLEŞME SÜRECİNDEKİ İNSANİ MÜDAHALE: NATO'NUN KOSOVA MÜDAHALESİ VE KORUMA SORUMLULUĞU KAVRAMI	EGE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ	2015
SERTİF DEMİR	IS END OF A DREAM? REASSESSING THE NATO ENLARGEMENT POLICY TOWARD THE BLACK SEA AND CAUCASUS REGIONS	KARADENİZ ARAŞTIRMALAR I	2015
GÖKHAN TELETAR	RUSYA VE ARAP BAHARI:BATI İLE YENİ SOĞUK SAVAŞ MI?	ABANT İZZET BAYSAL SBE DERGİSİ	2015
ŞAFAK OĞUZ	NATO'S MISTAKES THAT PAVED THE WAY FOR RUSSIA-UKRAINE CRISIS	KARADENİZ ARAŞTIRMALAR I	2015
BAYRAM SOY	1877-1878 OSMANLI-RUS SAVAŞINDAN NATO ÜYELİĞİNE: BOĞAZLAR SORUNU VE TÜRKİYE'NİN BATI İLE "İTTİFAKI	KARADENİZ ARAŞTIRMALAR I	2015
KAHRAMAN SÜVARİ	TÜRKİYE'NİN NÜKLEER SİLAHLARIN YAYILMASININ ÖNLENMESİ (NSYÖ) ANTLAŞMASINA KATILIMI: NEDENLERİ VE ETKİLERİ	ABANT İZZET BAYSAL SBE DERGİSİ	2017
SERTİF DEMİR	21. YÜZYILDA BARIŞ VE GÜVENLİĞİN TESİSİNDE NATO'NUN ROLÜ	GAZİ AKADEMİK BAKIŞ	2016
HASAN KORKUT HAMZA PRELJEVAC	NATO'NUN AZERBEYCAN ENERJİ GÜVENLİĞİNDEKİ YENİ ROLÜ: AZERBEYCAN'IN BATI VE RUSYA ARASINDAKİ ÇIKAR DENGESİ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ SİYASAL BİLİMLER DERGİSİ,	2017
DOĞAN ŞAFAK POLAT	NATO VE RUSYA FEDERASYONU'NUN YENİ MÜCADELE ALANI: KARADENİZ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ SİYASAL BİLİMLER DERGİSİ,	2017
NADİRE FİLİZ İRGE	KARADENİZ HAVZASI JEOPOLİTİĞİNDE GÜÇ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ	2017

	MÜCADELESİNİN ARKA PLANI VE BÖLGESEL GÜVENLİĞİN ULUSLARARASI ÖNEMİ	SİYASAL BİLİMLER DERGİSİ	
HASAN DENİZ PEKŞEN	NATO'NUN DÖNÜŞÜMÜNÜN SINIRLARI: BİR UYGULAMA VAKASI OLARAK ENERJİ GÜVENLİĞİ	GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ	2016
ŞAFAK OĞUZ	THE EVOLUTION OF PEACE OPERATIONS AND THE KOSOVO MISSION	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2016
ALİ NEDİM KARABULUT	ESKİ SAVAŞ, YENİ STRATEJİ: RUSYA'NIN YİRMİBİRİNCİ YÜZYILDAKİ HİBRİT SAVAŞ DOKTRİNİ VE UKRAYNA KRİZİNDEKİ UYGULAMASI	ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2016
MEHMET SEYFETTİN EROL - ŞAFAK OĞUZ	HYBRİD WARFARE STUDİES AND RUSSİA'S EXAMPLE İN CRİMEA	GAZİ AKADEMİK BAKIŞ	2015
GÖKHAN TELATAR	RUSYA VE ARAP BAHARI: BATI İLE YENİ SOĞUK SAVAŞ MI	AİBÜ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ	2015
İLHAN UZGEL	ABD HEGEMONYASI VE YENİDEN İNŞASI NATO VE ORTADOĞU	ANKARA ÜNİVERSİTESİ SBF DERGİSİ	2004
ALPTEKİN MOLLA	SOĞUK SAVAŞ SONRASI KÖRFEZ KRİZLERİ VE TÜRKİYE-ABD-NATO İLİŞKİLERİ	YENİ TÜRKİYE DERGİSİ	2013
İSMAİL ERKAM SULA ve CAGLA LULECİ	BRİDGING THE GAP BETWEEN THEORY AND PRACTICE: THE EVOLUTION OF NATO'S SECURITY AGENDA	ALTERNATIVES TURKISH JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS	2013
MUHARREM EKŞİ	DÖNÜŞEREK VARLIĞINI SÜRDÜREN NATO'NUN 2000'LERDEKİ YENİ ROLÜ: DEAŞ/TERÖRİZMLE MÜCADELE VE TÜRKİYE	BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ	2017
ÖZLEM ÖZDEMİR	DEĞİŞEN ULUSLARARASI GÜVENLİK İNŞASINDA TOPLUMSAL CİNSİYET MESELESİ	GÜVENLİK BİLİMLERİ DERGİSİ	2016
EMİNE AKÇADAĞ	PUBLIC DIPLOMACY: A REMEDY FOR NATO'S IMAGE PROBLEM	BİLGESAM	2012
İLHAN UZGEL	İSTANBUL NATO ZİRVESİ	ANKARA SBF	2004

		DERGİSİ	
MURAT GÜL	KURULUŞUNDAN 21. YÜZYILA: 1990'LARDA NATO'DA DEVAMLILIK VE DÖNÜŞÜM	AKADEMİK İNCELEMELER DERGİSİ	2015
MÜNÜR YALÇIN SARAÇOĞLU	NATO'NUN BAR İYERLERİ TERÖRİZMLE MÜCADELEDE YAŞANAN DÖNÜŞÜM VE İTTİFAKIN ETKİNLİĞİNİ AZALTAN FAKTÖRLER	GÜVENLİK BİLİMLERİ DERGİSİ	2016
FIRAT PURTAŞ	SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN DÖNÜŞÜMÜ VE GENİŞLEMESİ ÇERÇEVESİNDE TÜRK AMERİKAN ASKERİ İLİŞKİLERİ	GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ	2005
MURAT YANIK, SERDAR HACİSALİHOĞLU	THE ESSENCE OF NATO CRİSİS: THE PROBLEM OF SHARİNG THE COLLECTİVE BURDEN	JOURNAL OF MİŞİTARY AND INFORMATION SCIENCE	2015
TARIK OĞUZLU	TURKEY AND NATO	ADAM AKADEMİ	2013
ARİF BAĞBAŞLIOĞLU	TRANSATLANTİK İLİŞKİLER BAĞLAMINDA "KÜRESEL ORTAKLAR" VE "AKILLI SAVUNMA	ADAM AKADEMİ	2013

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Ramazan GÖRGEÇ
Doğum Tarihi : 04.11.1993
Doğum Yeri : Adana
Yabancı Dil : İngilizce
E-mail : rmzn199310@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

2017-2020 : Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
2011-2016 : Lisans, Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
2007-2011 : Anafartalar Lisesi
2005-2007 : 23 Nisan İlköğretim Okulu
1999-2007 : Bahçelievler İlköğretim Okulu